

Periodiek

Historische Kring Maarsse, 48^e jaargang
nr. 4 - 2021

MET O.A.:

VOORMALIGE
UTD-FABRIEK
VIERT 100-JARIG
JUBILEUM

DE KLAPBRUG
VAN ZUILEN

DE BOEDEL
VAN JOHANNES
FAHRAEUS

op buitenplaats Bolenstein

Voor erkend scharewillees

Slagerij
Dorresteyn
sinds 1882

Nassastraat 4
Tel. 0346 - 561219
Maarssen

RADIO - T.V.
ELECTR. HUISHOUDELIJK
+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP
+ KWIEKE SERVICE

radio en t.v. speciaalzaak

elektron

Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081

Bij ons is iedereen welkom
waar de fiets ook vandaan komt.

Nassastraat 99, Maarssen
Telefoon: 0346-760760

info@honigtweewielerspecialist.nl
www.honigtweewielerspecialist.nl

f VOLG ONS OP FACEBOOK
WWW.FACEBOOK.COM/HONIGTWEEWIELERSPECIALIST

VAN VREDENDAAL & ZN
aannemersbedrijf restauratiewerken

anno 1911

Harmonieweg 1 3603 BN Maarssen

info@vanvredendaalenzn.nl 0346 561356
www.vanvredendaalenzn.nl 06 12 961 465

colofon

Opgericht op 11 september 1972, opgenomen in het verenigingsregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 301763120000.

Voor informatie en contact met HKM:

Website www.historischekringmaarsssen.nl en

e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl

Interim bestuur:

Rob Franse, vicevoorzitter

Arie van Ginkel, secretaris

Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346-564168,

e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl

Ronald van Tongeren, penningmeester

Hans van Bommel, Bert de Ruiter.

Ledenbeheer:

Jantien de Ruiter

e-mail: ledenbeheerhkm@ziggo.nl tel.: 0346-563599

Ereleden:

Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000), J.H. Sagel (22-02-2001), B. de Ruiter (21-02-2002), mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema (23-02-2006), B. Visschedijk (26-02-2009), mevr. A. Wolters-Dekkers (03-03-2011), H. Blaauw (06-03-2014)

Leden van verdienste:

Drs. W. Smits (10-02-1994), mevr. A.P. van Haaften-van Rijswijk (26-02-2015), mevr. R. Tjhuis (10-03-2016)

Redactie Periodiek:

Jan Simonis (voorzitter), Arjan van Weele (secretaris), Piet Gentenaar, Lotte Kwakman, Bert de Ruiter, Herman Schols, Els Sonneveld, Jaap Trouw, Ria Tjhuis.

Kopij zenden aan: Jan Simonis, e-mail: bestuur4@historischekringmaarsssen.nl

Voor verkoop losse nummers: Bert de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, tel. 0346-563599

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap kost € 15 per jaar. Opzeggen kan alleen vóór het einde van het kalenderjaar. Voor meer informatie en aanmelden als lid van de Kring zie de website of neem contact op met Jantien de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, 3601 DR Maarssen, tel.: 0346-563599 en e-mail: ledenbeheerhkm@ziggo.nl

Eventuele stortingen op ons rekeningnummer

NL93INGB0002907376 t.n.v. Penningmeester HKM.

Vormgeving en productie:

Topic Creatieve Communicatie, Wierden

Periodiek

inhoud

- 123 Colofon en Inhoud
- 124 Kringnieuws
- 125 Voormalige UTD-fabriek viert 100-jarig jubileum
- 132 De wandeling van De Pijper in 1916, een terugblik. Deel 14 De Kaatsbaan
- 134 De klapbrug van Zuilen
- 140 Co Grootendorst: Door toeval gedwongen
- 143 De boedel van Johannes Fähræus op buitenplaats Bolenstein
- 151 Eén van de brieven van Jaap van der Kooij aan Arie de Zwart
- 155 Nieuwe boeken in de bibliotheek van de HKM
- 156 Uit de oude schoenendoos Deel 88

op de cover

Sitting dinner in de Copraloods van DeFabrique Evenementenlocatie.

Kringnieuws

Het overnemen van artikelen en afbeeldingen zonder toestemming van de redactie is niet toegestaan. De inhoud van de artikelen is voor verantwoording van de auteur. U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 15 december. De Historische Kring Maarssen heeft al het mogelijke gedaan om de eventuele rechthebbenden op beeld en/of tekst in dit Periodiek te achterhalen. Indien u meent aanspraak te kunnen maken op dergelijke rechten, verzoeken wij u contact op te nemen met het bestuur via de secretaris.

Programma van activiteiten

Op donderdag 25 november a.s. om 20.00 uur spreekt cultuurhistoricus en HKM-lid Jan van Tongeren over de Heilig Hartkerk in Maarssen. Jan van Tongeren is een ervaren spreker met veel kennis over iconografie (symboliek in de kerkelijke kunst). Hij zal aandacht besteden aan zowel het interieur en de iconografie als aan het exterieur van de kerk.

Op donderdag 13 januari 2022 om 20.00 uur spreekt oud-geschiedenisdocent en rondleider Wim Aerns over het Rampjaar 1672. Wim Aerns is een ervaren verteller over onze lokale historie. Wij zijn blij dat hij in het jaar waarin het Rampjaar 350 jaar achter ons ligt, hierover wil vertellen.

Bovenstaande bijeenkomsten worden gehouden in de Open Hof, Kerkweg 60 te Maarssen. Meer informatie over deze lezingen kunt u vinden op <https://www.historischekringmaarssen.nl/evenementen/>

Nieuwe leden van de redactie

Wij verwelkomen graag Lotte Kwakman, Els Sonneveld, Herman Schols en Jaap Trouw als nieuwe leden van de redactie. Lotte gaat bijdragen schrijven en is geïnteresseerd in de opmaak van ons blad. Els gaat eveneens bijdragen schrijven en meedoen aan het beoordelen en corrigeren van teksten. Els is ook actief buiten het Periodiek: dit jaar onder andere bij de OMD-commissie voor correctiewerkzaamheden. Herman gaat zich inzetten voor bijzondere projecten. Komende maanden is hij verantwoordelijk voor de coördinatie en samenstelling van het Jubileum-Periodiek ter

gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de HKM in 2022. Jaap gaat de voorzitter van het Periodiek ondersteunen bij de contacten met de auteurs, de werving van kopij, de beoordeling en begeleiding van manuscripten en de communicatie tussen redactie en bestuur.

Rectificatie

Lucile van Tuyll maakte ons attent op een onjuistheid in het artikel over Bistro Belle in Periodiek nr. 3 2021. Afbeelding 3 toont niet, zoals in het artikel staat, het koetshuis van het Regthuys maar het koetshuis van Slot Zuylen dat zich binnen de Poort bevindt; adres Tournooiveld 2. Dit is nu in gebruik als museumcafé. Het in het artikel genoemde pand Dorpsstraat 14 was geen koetshuis, maar vroeger een koeienstal en mogelijk wagenschuur en later appelschuur. Met dank aan Lucile.

Beeldbank HKM

De verzameling afbeeldingen in de beeldbank groeit gestaag. De werkgroep heeft al vele duizenden foto's over de geschiedenis en ontwikkeling van Maarssen gearchiveerd en benoemd. De afbeeldingen worden gebruikt voor lezingen, plaatsing in het Periodiek en in andere publicaties. In de nabije toekomst zullen ook vaste en wisselende selecties van foto's te zien zijn op het internet.

Er zullen bij onze leden vast nog historisch interessante foto's in albums zitten of al op een computer staan die een plek verdienen in onze beeldbank. Wij komen graag bij u langs met een scanner of memorystick om zo uw foto's beschikbaar te maken voor de beeldbank. Heeft u foto's die u ter beschikking wilt stellen, neem dan contact op met Piet Gentenaar. E-mail: gentgrif@ziggo.nl; telefoon 0621288585.

Schenking

Van de familie Odijk ontvingen wij een mooie zwart/wit foto van de christelijke lagere Ds. Sandersschool. De foto is genomen in de periode 1950-1955 met daarop het bestuur en het onderwijzend personeel. Met dank aan de schenkers. ●

Voormalige UTD-fabriek viert 100-jarig jubileum

Aimée Mooiman

Dit jaar is het dubbel feest op Westkanaaldijk 7 te Utrecht. De voormalige UTD-fabriek bestaat 100 jaar en DeFabrique Evenementenlocatie viert haar 20-jarig jubileum. Het opvallende pand met haar torenhoge silo's, tentvormige opslagloods en in de zon schitterende, gele letters is sinds de bouw een bekend en historisch belangrijk gebouw voor Maarssen en omgeving. Reis mee door een eeuw geschiedenis en ontdek hoe een oude lijnolie- en mengvoederfabriek uitgroeide tot één van de bekendste evenementenlocaties van Nederland.

Hoe het begon

In 1887 kocht Tsjaerd Twijnstra voor zijn 21-jarige zoon Ulbe de wind- en stoomoliemolen 'De Een-dragt' in het Friese Akkrum. Deze molen perste olie uit lijnzaad, soja en copra, wat vervolgens werd gebruikt voor de fabricage van zeep, margarine, verven en vernissen. Vooral de wind zorgde voor drijfkracht, maar er was ook een kleine stoommachine aanwezig. Halverwege de negentiende eeuw telde Nederland 540 oliemolens, waarvan er zo'n 50 in Friesland stonden. De grootste afnemers van de plantaardige oliën waren zeep- en margarinefabrikanten. Voor molenaars was vooral het 'afvalproduct' lijnkoek interessant. Lijnkoek is de pulp die overblijft na het persen

ken stonden. Hier bloeide de zuivelindustrie op, waardoor er steeds meer waarde werd gehecht aan goed veevoer. Oliemolens werden gezien als een interessante investering, omdat ze producten op twee afzonderlijke markten afzetten.

Olieslagerij

Vanwege het verwerkingsproces werden oliemolens ook wel 'olieslagerijen' genoemd. In de molen werd het zaad allereerst tussen walsen geplet. Het verkregen meel werd op een groot, met turf gestookt fornuis verwarmd waardoor de olie zich makkelijker uit het meel verwijderde. Het warme meel werd vervolgens in platte zakken verpakt en per twee in de pers geplatst. Een door windmolen of stoommachine aangedreven heiwerk sloeg een wigvormig blok steeds verder in de pers waardoor de olie uit het meel werd geperst. Na zo'n 30 slagen was de olie uit het meel verwijderd en bleven er twee zogenaamde voorslagkoeken over.

Moderniseren

De jonge Ulbe Twijnstra pakte de zaken energiek aan. In 1891 werd de windmolen afgebroken en werd er een modern fabriekscomplex gebouwd. De stoommachine werd vervangen door een grotere en uit Engeland werden er persen aange-

Toen de fabriek gereed was, kwam er een
tweede stroom Friezen uit Akkrum naar Maarssen

van de olie en kan als veevoer worden gebruikt. Alleen in de winter was er afzet van de koeken, omdat de koeien dan op stal stonden en de boeren hen bijvoerden. Het zal dan ook niet verbazen dat de oliemolens vooral in veerrijke weidestre-

schaft waarmee de olie sneller en beter uit het gemalen zaad kon worden geperst. Tegelijkertijd werd er in het Friese Franeker een soortgelijke fabriek aangekocht die ook direct werd gemoderniseerd. De 'UT' groeide in korte tijd uit van

een kleine, plaatselijke industrie tot een goed georganiseerd grootbedrijf, een echte industriële onderneming. Door eigen research en constante kwaliteit bouwde UT een goede naam op bij boeren. Als Ulbe Twijnstra in 1912 plotseling overlijdt, neemt zijn zoon Tjeerd Jacob Twijnstra drie jaar later de leiding op zich van het familiebedrijf U. Twijnstra's Oliefabrieken NV in Akkrum. De Fries is dan 25 jaar oud.

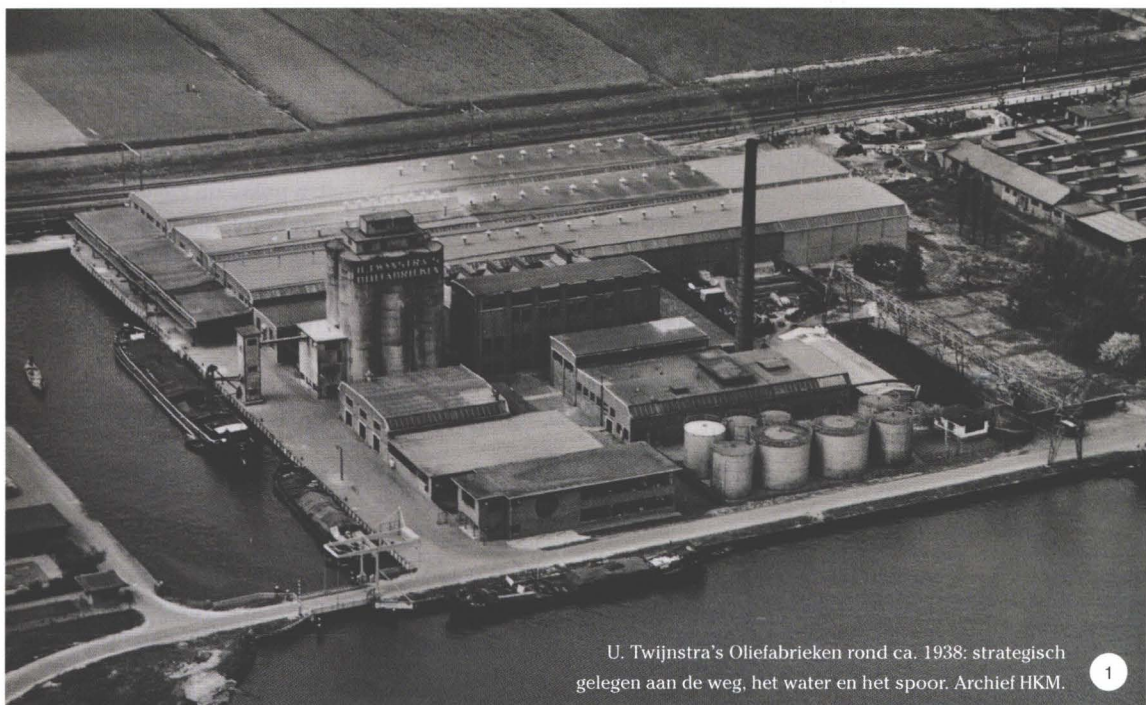
Landelijke afzet

Kort na de Eerste Wereldoorlog wilde Tjeerd een landelijke afzet van zijn producten. Hij zocht hiervoor een geschikte locatie in het midden van het land. In het jaarverslag van 1917 - 1918 meldde de directie dat zij aan de zeehaven te Dordrecht een terrein van twee hectare hadden gekocht voor de bouw van een nieuwe fabriek. De aanvoer van grondstoffen hoefde dan niet meer via de Zuiderzee, wat nog wel eens problemen opleverde. Plotseling liep de vraag naar lijnolie echter drastisch terug en de prijs kelderde, waarschijnlijk als gevolg van het eindigen van de Eerste Wereldoorlog. De vraag naar veeboek steeg

echter sterk. Op het laatste moment besloot de directie het terrein in Dordrecht te verkopen en een dubbel zo groot stuk grond in Maarssen te kopen. Voor koekafzet lag Maarssen namelijk veel gunstiger en de aanvoerkosten van lijnzaad waren niet veel hoger. Het dorp Maarssen vlak bij Utrecht was gunstig gelegen aan de spoorlijn Utrecht - Amsterdam en aan het Merwedekanaal (het huidige Amsterdam-Rijnkanaal). De ligging aan goed vaarwater was voor de fabriek erg belangrijk in verband met de aan- en afvoer van grondstoffen. Hiervoor werd zelfs een eigen insteekhaven gegraven, waardoor het complex zowel per boot, trein, paard-en-wagen, en later ook met vrachtwagens goed bereikbaar was (zie afbeelding 1).

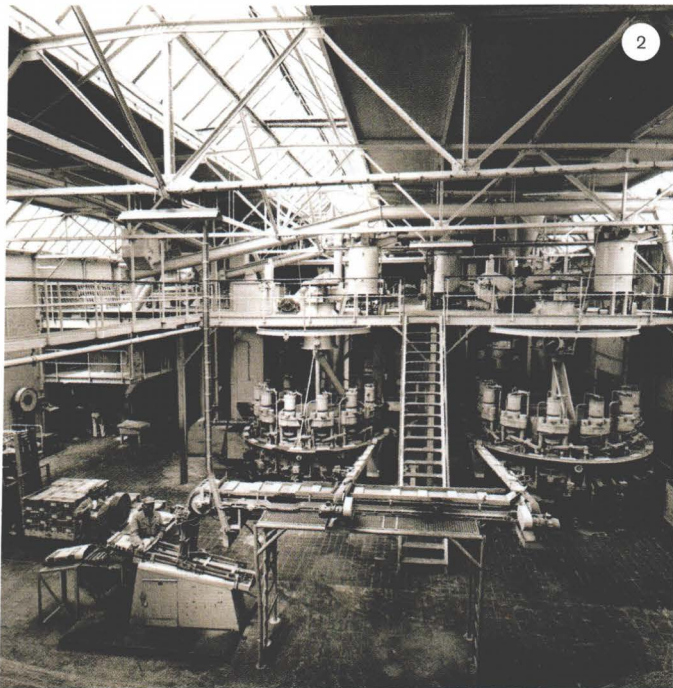
UT naar Maarssen

Zo verrees dus in april 1921 op een steenworp afstand van Utrecht een moderne fabriek voor de persing van lijnolie en de productie van veeboek. Een goede vriend van Tjeerd was architect en hij ontwierp verschillende gebouwen. De basis van de fabriek bestond uit een olieperserij,

U. Twijnstra's Oliefabrieken rond ca. 1938: strategisch gelegen aan de weg, het water en het spoor. Archief HKM.

1

Productieruimtes met koekenperser 1961.
Foto Cas Oorthuys - U. Twijnstra's Oliefabrieken.

veekoekenfabriek, expeditiecentrum en ronde silo's van beton (zie afbeelding 2). Helaas kreeg men ook te maken met tegenslagen. Vanwege een strenge winter en het faillissement van de bouwer liep de bouw flinke vertraging op. Naar-

mate het project vorderde, kwamen machines uit Franeker en Akkrum naar Maarssen toe. Een ploeg UT-ers kwam ook mee om te assisteren bij de bouw en bij het installeren van de machines.

De Friezenbuurt

Toen de fabriek gereed was, kwam er een tweede stroom Friezen uit Akkrum naar Maarssen. Ook kantoorpersoneel werd overgeplaatst, want Maarssen werd het nieuwe hoofdkantoor (zie afbeelding 3). Al deze nieuwe inwoners moesten natuurlijk ook gehuisvest worden. Hiervoor had de UT een overeenkomst gesloten met de gemeente voor de huur van nieuw te bouwen woningen. Met garantie van de fabriek bouwde de gemeente

aan de overzijde van het kanaal, langs de Straatweg, een wijkje met kleine arbeiderswoningen dat bekend staat als de Friezenbuurt. De Maarsseense gemeenschap had veel profijt van hun komst. In vakbonden, kerken, verenigingen en

gemeenteraden: overal kwam je Friezen tegen. De fabriek bood veel werkgelegenheid, niet alleen voor de Friezen, maar ook veel mensen uit de omgeving hebben hier hun brood verdiend.

Continue

bedrijvigheid

Zo stond Tjeerd Jacob Twijnstra als jonge ondernemer aan het hoofd van twee florerende

Groepsfoto personeel UT (1927).
Archief HKM.

Olieschilderij van Tjeerd Jacob Twijnstra in 1955. Schilder Carel Willink.
Nederlands Economisch-Historisch archief.

bedrijven (zie afbeelding 4). Met schepen kwamen grondstoffen binnen, deze werden met een kraan met grijper in bakken gestort en vervolgens via transportbanden naar de verschillende persmachines getransporteerd. Alle machines werden vanuit het ketelhuis met schoorsteen aangedreven door een stoommachine. Zodra het productieproces klaar was, werden de eindproducten in zakken verpakt en in het expeditiecentrum opgeslagen (zie afbeelding 5). Van daaruit werden de zakken op schepen, treinen, wagens en later vrachtwagens geladen. Dit continue proces was mogelijk door drieploegendiensten. Per dag werkten er drie groepen, bestaande uit mensen met het juiste vakmanschap, acht uur in de fabriek.

Dit is het voormalig distributiecentrum in 1959. Hier kwamen de grondstoffen in zakken van 50 kg. binnen en werden er opgeslagen. Daarnaast werden hier de eindproducten opgeslagen en op vrachtwagens, treinen en schepen geladen. Vanuit de spoorloods konden wagens en vrachtwagens laden en lossen.
Foto Cas Oorthuys.

Sociaal karakter

UT werd gezien als een heel sociaal bedrijf, zo vertellen oud-medewerkers. Het katholiek opinieblad *De Linie* zegt over Tjeerd Jacob Twijnstra: *'Een samenbindend figuur, een pionier in het steeds evoluerende proces der maatschappelijke ontwikkeling.'* De Nieuwe Rotterdamse Courant zegt: *'Geen strijd maar samenwerking: dit beginsel heeft zijn streven gekenmerkt overal waar hij geroepen werd leiding te geven.'* Hoe zag je dit terug in de bedrijfsvoering? Al tijdens het 25-jarig jubileum in 1912 zette Twijnstra een pensioenfonds op, waarvan elk jaar uit de winst een donatie werd toegevoegd, zodat je niet je hand op hoeft te houden als je niet meer kon werken. Later werd er ook een steunfonds opgezet. Personeelszaken hield

Jutezakkenafdeling. Oude mensen, die nog lastig aan een baan konden komen, werden bij UT aangenomen om jutezakken te repareren. Het feit dat UT deze mensen een baan aanbood, maakte UT tot een behoorlijk sociaal bedrijf. Foto gemaakt rond 1960. Archief HKM/U. Twijnstra's Oliefabrieken.

dan een dubbeltje per maand in van je salaris en bij grote, onverwachte uitgaven kon je een beroep doen op dit fonds. Het bedrijf stopte hier zelf ook geld in. Daarnaast had UT een fanfarekorps dat vaak op feestdagen in het dorp speelde. Er was ook een 'jutezakkenafdeling' waar oude mensen, die lastig aan een baan konden komen, werden aangenomen om jutezakken te repareren (zie afbeelding 6). Het aanbieden van deze werkgelegenheid was in die tijd behoorlijk vooruitstrevend.

Voortbestaan bedreigd

Directeur Tjeerd Jacob Twijnstra zag in de jaren twintig twee gevaren voor zijn onderneming ontstaan: de oprukkende landbouwcoöperaties gingen zelf koeken produceren en de margarine-industrie perste zelf oliezaden. Hij zocht naar mogelijkheden om de positie van UT veilig te stellen. Twijnstra stelde voor om een zeepziederij aan te kopen. De geproduceerde lijnolie kon dan worden gebruikt voor de fabricage van zeep. Aan de zuidkant van de haven werd een zeepfabriek gebouwd.

Wereldwijde crisis

Het gevaar voor UT was echter nog niet geweken. De Roaring Twenties kwamen in 1929 abrupt tot stilstand als gevolg van de beurscrash op Wall Street, waarbij de aandelenkoersen ongekend snel kelderden. Het gevolg was een wereldwijde crisis. Vanwege de lage koekprijzen was het persen van oliezaden niet meer rendabel. De productie werd verminderd, de werkweek werd ingekort en fabrieksarbeiders werden ontslagen. Daar kwam als ongunstige factor ook de groeiende macht van de Margarine Unie bij. Voor sojaolie, kokosolie en grondnotenolie was de Margarine Unie vrijwel de enige koper en die kocht niet bij derden. Ook de koekenmarkt was geheel ingestort; een rampzalige toestand dus. Twijnstra onderhandelde nog met de Margarine Unie over een samenwerking met behoud van zelfstandigheid. Dit leverde helaas niets op.

Een nieuwe fusie bedreigde begin 1930 het voortbestaan van UT. De Margarine Unie en Lever Brothers (de twee grootverbruikers van oliën en vetten) werden het eens: Unilever ontstond. Zij was

marktleider op het gebied van margarine en zeep. Uiteindelijk ging UT in 1930 een samenwerking aan met het internationale bedrijf om te profiteren van de gezamenlijke inkoop van grondstoffen en zo het voortbestaan van de onderneming veilig te stellen.

Overstap

Lange tijd waren veekoeken slechts het bijproduct van de oliefabriek, maar steeds vaker brachten fabrikanten gemengde koeken op de markt. Door de gunstige eigenschappen waren deze een betere voeding voor de koe en het was goedkoper voor de boer. In 1937 werd er in de fabriek een mengvoederafdeling gebouwd. De eerste stap van olieslaggerij naar mengvoederfabriek was gezet.

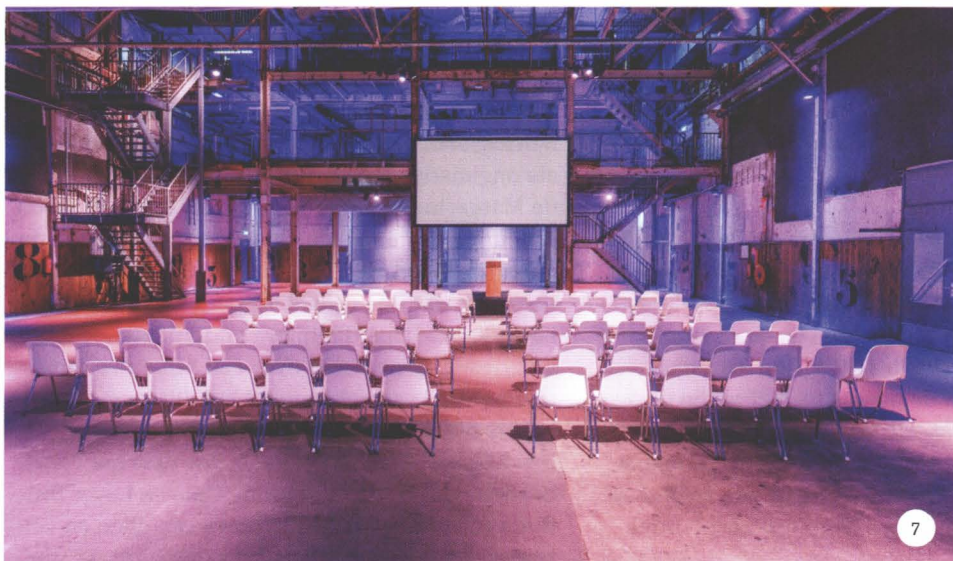
Tweede Wereldoorlog

Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog stagneerde de aanvoer van oliezaden en in april 1940 kromp het personeelsbestand opnieuw. Alle ontslagen arbeiders vonden werk bij Defensie, waar men met man en macht bezig was om de Nieuwe Hollandse Waterlinie te versterken. In de oorlogsjaren werd op alle mogelijke manieren geprobeerd het personeel van UT aan het werk te houden door bijvoorbeeld turfsteken, wegeaanleg en zakjes vullen met surrogaatzeep. Helaas werden er 17 medewerkers verplicht in Duitsland te werk gesteld van wie er, voor zover bekend, één niet te-

rugkeerde. Naarmate de oorlog langer duurde, nam de voedselvoorziening af. Dankzij de inspanningen van de fabrieksleiding van Maarssen en mede door hulp van Akkrum lukte het om alle personeelsleden en hun gezinnen toch van eten te voorzien. Aan het einde van de oorlog werden in de opslagloodsen van de fabriek Duitse krijgsgevangenen ondergebracht. De Engelse bewakers vestigden zich in het kantoor. De oorlogsbuit bestond uit een surrogaat fietsband, die nog een paar jaar op de kantoorfiets is gebruikt door de jongste bediende.

Overgang naar mengvoederfabriek

Veranderingen op de wereldmarkt zorgden ook voor een veranderende bedrijfsvoering bij UT. Na de Tweede Wereldoorlog groeiden de veestapels snel en werd het 'voeder' niet alleen meer gericht op rund, maar ook op varkens- en pluimvee. Twijnstra's Olie en Voederkoekenfabriek stapte in 1945 over op copra, het gedroogde vruchtvlees van de kokosnoot. De kokosolie werd vooral gebruikt in de margarine-industrie. De kokosnoten werden opengebroken, het water afgevoerd en de pit gedroogd (bijvoorbeeld in de zon of in de oven). De korrels die overbleven werden vervolgens geplet om olie te extraheren. Ten behoeve van dit proces, verrees in 1950 een opvallende, tentvormige loods, nu bekend als de Copraloods. In deze ruimte werden alle kokosnoten opgeslagen. In 1959

Locatie Perserij van DeFabrique Evenementenlocatie. Op de stellages in de Perserij stonden de persen voor de plantaardige olie. Die olie werd vergaard uit de schillen van onder andere kokosnoten en zaden. De begane grond werd gebruikt als opslag. Collectie DeFabrique Evenementenlocatie.

overleed directeur Tjeerd Jacob Twijnstra en nam zijn zoon Ubbo Twijnstra het familiebedrijf over. Hij was al sinds de jaren vijftig technisch directeur. Uiteindelijk werd in 1962 – na 75 jaar – besloten de olieslagerij te sluiten. Mengvoeder werd van het bijproduct nu officieel het hoofdproduct.

Ontstaan UTD-fabriek

In het jaar 1963 fuseerde Twijnstra's fabriek met de mengvoederafdeling van NV Oliefabrieken Calvé-Delft. Dit resulteerde in U.T.-Delfia BV, waarmee de naam van UT in UTD veranderde. Delfia was onderdeel van Unilever en daardoor een heel groot bedrijf. Door met hen te fuseren, vergrootte UT zijn afzetgebied en daarmee ook het marktaandeel. Uiteindelijk werd het in 1998 opgenomen in het Nutreco-concern, waar het fuseerde met Hendrix en zo Hendrix UTD werd. Sinds april 2012 maakt Hendrix UTD onderdeel uit van ForFarmers.

Verkoop fabriek

In 1991 werd de fabriek te koop gezet. Vijf jaar verstreken en niemand was geïnteresseerd. Onderneemer Jan van Eck werd door een bekende verleid tot een bezoekje en werd op slag verliefd op het pand. Er werd flink onderhandeld en op 15 oktober 1996 kreeg Jan de fabriek cadeau van zijn vrouw Krijnie voor zijn 50e verjaardag. De productie werd verplaatst naar Deventer en gedurende een half jaar werd de oude fabriek leeggeruimd. Jan wilde de ruimtes in het begin vooral gebruiken voor opslag. Hij had wel gedacht om er ooit een bedrijf te beginnen, maar dat werd pas een concreet idee toen hij Arjan Norbart leerde kennen. Arjan had veel kennis van en passie voor racen en vond de grote hal (nu

bekend als Kartfabrique) uiterst geschikt voor een kartbaan. Twee jaar en een grote verbouwing later, werd in 2000 de kartbaan, inclusief horeca-gelegenheid geopend. Jan vertelt: *'Ik hou van oude gebouwen, die eigenlijk rijp zijn voor de sloop, om daar een herbestemming voor te vinden. Niet direct slopen, maar nieuw leven inblazen. Dat zit in mijn DNA.'* Mede-eigenaar Allart van Eck vertelt: *'Het gebouw heeft enorm veel karakter. Waarom zou je dat niet behouden? We kunnen de meest uiteenlopende activiteiten en evenementen organiseren, dat is een toegevoegde waarde voor de omgeving.'*

Start DeFabrique

Bij de kartbaan zat ook een kleine locatie voor evenementen. Nadat een bezoeker aangaf dat hij op zoek was naar een evenementenlocatie en de uitstraling van het pand wel interessant vond, is de eerste ruimte leeggehaald en omgebouwd tot evenementenlocatie. In 2001 werd hier het allereerste evenement gehouden van DeFabrique Evenementenlocatie. 'DeFabrique is organisch ontstaan en gegroeid. Het was echt pionieren.' Jan en Krijnie zagen in de oude fabriek met zijn karakteristieke ruimtes een prachtige kans om een stukje historie te bewaren en met anderen te delen. Dankzij hun gedrevenheid werden er in twintig jaar tijd steeds meer silo's en hallen geopend. De namen van deze ruimtes, zoals Perserij, Copraloods en Kalvermelk-fabriek, verwijzen naar de rijke geschiedenis van de fabriek (zie afbeelding 7 en 8). Inmiddels telt DeFabrique 21 ruimtes met elk een unieke uitstraling en met de meest moderne faciliteiten. Elke ruimte is liefdevol gerestaureerd en vertelt zijn eigen verhaal. De familie doet er alles aan om het historische en industriële karakter te behouden. *'Ik word er gelukkig van als oude spullen een nieuwe plek krijgen. Of het nu vliegtuigonderdelen, lampen of balkonhekken zijn. Als je iets tegenkomt onderweg, je hangt het op en het blijkt te kloppen, is dat fantastisch', aldus Jan. Allart: 'We hebben ons vizier alweer op de toekomst. Het is een continu proces om dit familiebedrijf generaties lang mee te laten gaan.'* ●

Sitting dinner in the Copraloods van DeFabrique Evenementenlocatie. Vroeger werden hier kokosnoten opgeslagen. Collectie DeFabrique Evenementenlocatie.

Foto Ria Tijhuis

De wandeling van De Pijper in 1916

- De Kaatsbaan Deel 14

Ria Tijhuis

Na de wandeling over de Langegracht slaat De Pijper rechtsaf de Kaatsbaan in. In een Magneet (lokaal weekblad) uit 1939 wordt de straat 'de Kalverstraat van ons dorp Maarssen' genoemd. Het is decennialang dé winkelstraat geweest.

De oudst bekende datum met de vermelding Kaatsbaan betreft het pand op de hoek met de Langegracht. Hier was in 1440 een hofstede gevestigd en vanaf 1565 een herberg met de naam Het Schilt van Vrancrijk.

Opmerkelijk is dat in de tijd dat De Pijper deze wandeling maakt, de huizen vanaf de brug gezien aan de rechterzijde (oostzijde) van de Kaatsbaan op Maarssens grondgebied staan, terwijl de huizen aan de linkerzijde (westzijde) zich op Maarsseveens grondgebied bevinden. De grens tussen beide gemeentes loopt tot 1948 midden door de Kaatsbaan. In dat jaar wordt Maarsseveen bij Maarssen gevoegd. De Pijper wijdt in zijn cahier maar een tiental zinnen aan deze straat en rept ook met geen enkel woord over de naam en betekenis ervan.

Dick Dekker veronderstelt dat de naam verwijst naar het kaatsspel dat hier gespeeld werd rond 1700 (Periodiek 1976-02). Volgens de reglementen van de kaatsbond dient een baan 30 meter breed en 62 meter lang te zijn. In de huidige Kaatsbaan zou het spel daarom niet beoefend kunnen zijn. Zo'n driehonderd jaar geleden is er echter nog nauwelijks bebouwing aan weerszijden.

De kaart van Jacob Colom 'Een cleen gedeelte van de Heerlycheyt Maersseveen' uit 1660 laat zien dat de westzijde (Herengracht) - behalve een paar huizen bij de brug - volledig onbebouwd is en dat er aan de oostzijde maar een enkel huis staat. Uit het artikel van Dekker wordt niet duidelijk hoe het kaatsspel gespeeld wordt. Een verhaal in het tijdschrift Oud-Utrecht (april 2018) over kaatsbanen in de zeventiende eeuw geeft helderheid.

Van Kaetsspel (1626)

*'Nu ick aen de bal mach raecken,
Kan ick noch mijn lust niet staecken, (...)*

In vierkante swarte baenen

Sy meest vreucht te scheppen waenen

Daer sy over 't koortjen net

De bal scheeren met 't racquet (...)

Het spel wordt dus gespeeld door een bal met een racket over een koord te slaan; de oorsprong van ons huidige tennisspel. Meestal gebeurt dat in een overdekt gebouw met vierkante zwarte banen op de muren, zodat de witte bal goed zichtbaar is. In Nederland zijn er zo'n tweehonderd banen geweest, waarvan vier in Utrecht. Of een dergelijk gebouw ooit aan de Kaatsbaan heeft gestaan, valt te betwijfelen. Daar zijn geen historische aanwijzingen voor. Een Britse majoor verkreeg in 1874 octrooi op het spel dat bekend werd als 'lawn tennis' en buiten op een fraai geschoren grasveld werd gespeeld. Het oude spel staat nu bekend als 'real tennis' en wordt nog steeds gespeeld in Engeland, Australië en de Verenigde Staten. De neergang van het kaatsen vanaf ruwweg 1700 is toe te schrijven aan onze calvinistische volksaard. De kaatsbanen werden geassocieerd met weddenschappen, drinkgelagen en vechtpartijen. De meeste verdwenen of werden omgebouwd tot kolfbanen, zo ook in Maarssen. Dit kolfbalspel is vanaf de Middeleeuwen het meest populaire volksspel. Het wordt gespeeld met een bal en een soort hockeystick en het doel is om de palen van de kolfbaan te raken. In deze aflevering gaan we niet verder in op de vele winkels die er door de jaren heen in onze 'Kalverstraat' zijn geweest. In 2022 viert de Kring haar vijftigjarig bestaan. Er zal dan een speciale jubileumversie van het Periodiek verschijnen met daarin onder andere een artikel over de middenstand in de Kaatsbaan en de ontwikkelingen in de afgelopen vijftig jaar. ●

De klapbrug van Zuilen

Tineke Barneveld

In de zestiende eeuw lag er over de Vecht in Zuilen een vaste, houten brug. Dat gaf problemen als er een groter schip wilde passeren. Met paarden werd de brug dan naar de oever getrokken en na het passeren van het schip vanaf de andere kant weer met paarden op zijn plaats getrokken. Gelukkig was het scheepvaartverkeer in die tijd minimaal en platte schuiten konden onder de vaste brug door.

In 1572 waren de Nederlanden in oorlog met de Spanjaarden en de vijand belegerde Zutphen. Een gevolg was dat de IJssel door de veroveraars werd geblokkeerd. De toegang tot de Zuiderzee werd daarom verlegd naar de rivier de Vecht. Deze werd hierdoor intensiever bevaren en het was geen doen meer om telkens in Zuilen de 'vaste' brug te verslepen.

Op 29 april 1584 besloot de gemeenteraad van Zuilen een *'eenklapswipbrug'* te laten plaatsen. Dit ging de kleine gemeenschap natuurlijk veel geld kosten, maar door een tol in te stellen zouden de kosten binnen de perken kunnen blijven. Al met al duurde het vijf jaar voor het plan werd gerealiseerd en in 1589 werd deze *'optreckende brug'* zoals die werd omschreven, geplaatst. De verdediging van het dorp was er ook bij gebaat, aangezien een inval vanuit het westen door het ophalen van deze nieuwe brug kon worden verhinderd. Dat de mensen die aan de westzijde woonden dan ten prooi vielen aan de vijand, was blijkbaar niet zo belangrijk...

De eerste 'wipper', zoals hij werd genoemd, was blijkbaar niet zo stevig, want op 29 november 1608 werd hij al vervangen door een verbeterd exemplaar. Voor het openen van een klapbrug was veel energie nodig, want er was geen contragewicht aanwezig. De klapbrug werd opgevolgd door een wip- of ophaalbrug. Zo'n brug was wel uitgerust met een contragewicht, maar het kostte nog steeds veel moeite om de brug te bedienen.

Pacht, tol en onderhoud

Een brugwachter of brugmeester pachtte de brug voor een jaar en de pacht werd betaald aan de schout van Zuilen. De brugwachter moest zijn pacht terugverdienen met het doortochtgeld van passerende schepen. Ook inde hij het tolgeld dat weggebruikers moesten betalen. In 1646/1647 werd er een tolboom geplaatst aan de brug.

De tolgelden bedroegen destijds:

- Ieder voiture met 6 paarden	8 stuiver
- Ieder voiture met 4 paarden	6 stuiver
- Ieder voiture met 2 paarden	3 stuiver
- Alle open wagens met 2 p.	2 stuiver

De Heer van Zuylen, Adam van Lockhorst, behoeft geen tol te betalen; hij kon 't Santpadt vrijelijk gebruiken van de Rooie brugge tot de Dirck Jan Huygensbrugge. Zo werd de brug genoemd in die tijd, maar wie deze Dirck Jan was, is onbekend. In 1693 treffen we Luyt Aerts van de Uytterdijck aan als brugwachter. Luyt was *'eene jonge man uit Zuylen'* en hij was in 1674 gehuwd met Petronella Jans van de Rondemergen uit Amsterdam. Het kinderloze echtpaar woonde samen in de kleine brugwachterswoning tot de dood van Luyt in 1706.

In 1716 komen er wat meer bijzonderheden. Dan wordt de brug voor een jaar verpacht aan Gerrit Dirksen Sageman voor f 650. Tevens moest de pachter f 3 betalen aan de Domeinen als een soort belasting. De vaste klanten, zoals beurtschippers, betaalden maximaal f 45 per jaar per schuit.

In 1717 moest de brug in de revisie en werden *'de balancen, 't gebint, de vloer en diverse balken'* vernieuwd. Kosten f 140. Leuk om te vermelden is dat de aanbesteding werd gegund aan Anthonie van Oostveen, maar Roel Willemsz. deed de klus voor f 139; de schout ontnam Anthonie de gunning en gaf de opdracht aan Roel voor één gulden verschil! Men lette ook toen op de kleintjes. Als voorwaarde werd gesteld dat de stangen *'zodanig op en neder kunnen gaan dat een vrouwspersoon*

die zonder katrol zal kunnen op en neder trekken, zonder dat dezelve in 't aenlopen tegen het gebint hart aenslaet'.

Na de revisie werd de brug geschilderd in 1718. De aanbesteding van deze klus werd voor een prijs van f 18 aangenomen door Gelmert Veerman. Voor dat bedrag moesten de gebinten tweemaal geschilderd worden met witte verf met loodwit erin. De balancen moesten tweemaal met Engels bruin geschilderd worden. Ook de leuning, banken, de deur en de kozijnen van het brughuis moesten in Engels bruin. De ramen van het brughuis werden voorzien van witte verf met loodwit. Veerman wordt gesommeerd alleen te verven bij *'bequaam weer, nadat het alvorens drie dagen droog weer is geweest'* (zie afbeelding 1).

In de wijnmaand 1809 meldt de secretaris van Zuylen A. Niekerk aan de Drost van Utrecht het

navolgende: *'dat er verder eene Tol wordt geheven over en door de valbrug te Zuylen waarvan vrij zijn de bewoners der Stad Utr. en het dorp Zuylen. Te weten wat het passeren over de zelve betreft van: een wagen met twee of meer paarden bespannen*

1 stuiver

voor een paard 1 oort

voor een hoornbeest 1 duit

voor een schaap of varken 1 penning

voor een mensch 1 duit

voor elk schip of schuit door de selve passeerende

1 stuiver

hoewel zoo de selve 2 uren voor of na zon passeeren dubbel geld wordende geheven'

Na de houten eenklapper kwam de ijzeren tweeklapper. De inschrijving voor de dubbele ophaalbrug in 1907 varieerde van f 4.079 tot f 4.627. Het is de brug die op veel oude foto's en

"T DORP ZUYLEN

1

De eenklapsbrug. Prent uit 1788. J. Bulthuis, 'naar 't leven geteekend'.

ansichtkaarten te zien is (zie afbeelding 2). De brug lag in de dorpskern van Oud-Zuilen vlakbij de ingang naar Slot Zuylen, de herenhuizen Groot- en Klein Zuylenburg, de pastorie Swaenenvecht, het Rechthuis en de Nederlandse Hervormde Kerk. Gemeenteschool nr. 1 (later Koningin Emma-school genaamd) stond naast het brughuis en het gemeentehuis van Zuilen stond er tegenover.

Welke schepen kwamen er zoal door de klapbrug van Zuilen?

Natuurlijk waren dat de vletten met klei voor de panovens en schepen van beurtschipper Mur uit Breukelen voor meelfabriek de Korenschoof in Utrecht. De Chinchona, het schip van de kininefabriek, passeerde regelmatig en ook het houtschip van de fa. Jongeneel uit Utrecht en het vrachtschip Vecht en Zaan. Op zaterdag werden koeien aangevoerd voor de markt op het Vreeburg en op maandag passeerden schepen met paarden voor de markt op het Paardenveld. De dieren werden gelost bij de Bemuurde Weerd en verder de stad in gedreven. Onsmakelijk detail is dat ook stront-

vletten door de brug van Zuilen kwamen: gierpramen met rioolafval uit de Utrechtse ziekenhuizen. De pramen werden gelost op de tuinderijen bij de Zuilense poldermolens. In het dorp sprak men dan van 'vlaggetjesdag' gezien het wc-papier dat uit de lading stak.

De brugwachter inde het bruggeld door een hengel met een klomp eraan naar de schipper te gooien. De schipper deed het verschuldigde geld in de klomp en de brugwachter haalde zijn vangst binnen. Een traditie die in onze eenentwintigste eeuw zo goed als verdwenen is, omdat de bruggen nu met behulp van camera's op afstand worden bediend. De brug in Oud-Zuilen wordt tegenwoordig zo bediend vanaf de Termeerbrug in Maarssen.

Wat verdiende de brugwachter?

Het salaris van de brugwachter van Zuilen is niet bekend. Een indicatie is de advertentie van de gemeente Maarssen in 1925 waarin een brugwachter gevraagd wordt voor de Dr. A.R. van Lingebrug. De jaarwedde bedraagt f 500, plus vrij wonen

De tweeklapsbrug, prentbriefkaart 1906.

Het brughuis 1929,
op de voorgrond
links Juffr.
Schuijlenburg.
Foto Chr. Odijk.

en een nader te bepalen percentage voor inning van de overgangsrechten. Om zijn inkomsten te vergroten was de brugwachter in Zuilen tevens lantaarnopsteker. In de winter liep hij met een ladder op zijn rug naar de hoek van het Eikenlaantje (nu Slotlaan), dan naar het andere einde van de Dorpsstraat bij Diedrichstein, vervolgens naar het hek van de oprijlaan naar het Slot en tot slot naar de viersprong met de Daalseweg, bekend om zijn 'luizenboom', om de petroleumlampen aan te steken. 's Morgens werden de lampen door hem weer gedooft. Vanaf 1935, toen een nieuwe brug werd geplaatst, werd het pachten van de brug afgeschaft en kwamen de brugwachters in dienst van de gemeente.

De brug in Oud-Zuilen is altijd een ontmoetingsplaats geweest in het dorp. Diegenen, die geen werk hadden en als dagloner te boek stonden, verzamelden zich rond de brug tot zij gehuurd werden voor een groot of een klein karwei. De dorpeligen noemden hen 'baliekluivers' omdat zij over de leuning van de brug hingen in afwachting van werk. Ook de jeugd verzamelde zich rond de brug om te gaan spelen of om kattenkwaad uit te gaan halen.

Bij de brug van Zuilen heeft eeuwenlang een brughuis gestaan. Op de prent uit 1788 is een dergelijk huis te zien. Hoe oud het huidige brughuis is, is niet bekend. Vermoedelijk is het gebouwd rond 1870 (zie afbeelding 3). Aan de zijgevel aan de waterkant hing jarenlang een tarievenbord waarop te lezen was hoeveel het doortochtgeld bedroeg (zie afbeelding 4 op de volgende bladzijde).

Schuijlenburg, een explosieve brugwachter

Gerrit Schuijlenburg (1891-1954) kwam op oudejaarsdag 1926 samen met zijn vrouw Sophia Klarenbeek wonen in het brughuis bij de tweeklasp-

Als het schip van houthandel Jongeneel
voorbijkwam, gooide de schipper
met opzet een paar planken in de Vecht

brug in Zuilen. Hun geadopteerde dochter Bep was toen zeven jaar oud. Schuijlenburg werkte daarvoor als tolwachter in Huizen. Die tol werd echter opgeheven en hij pachtte de brug van de gemeente Zuilen. Zodra hij een scheepstoeter hoorde, schoot de brugwachter in zijn klompen

Het tarievenbord. Foto Tineke Barneveld.

en haastte zich om de slagbomen dicht te doen en de brug open te trekken. De brug moest met z'n tweeën geopend worden en zijn vrouw Sophia assisteerde hem erbij. Omdat hij altijd in de nabijheid van de brug was, fungeerde hij ook af en toe als getuige bij aangiftes van geboorte in het gemeentehuis van Zuilen. Hij trok er dan wel even zijn nette jasje voor aan. Schuijlenburg was een explosief en driftig mens. In het dorp zei men dat hij van het vloeken een wetenschap had gemaakt. Hij had een tuinderijtje langs de

Zuilenselaan en als er een schip aankwam, blies Sophia op een fluitje en scheldend en tierend kwam Gerrit dan aanhollen.

Het waren vaak bekende schippers die de brug passeerden. Als het schip van houthandel Jongeneel voorbijkwam, gooide de schipper met opzet een paar planken in de Vecht. Schuijlenburg viste de planken uit het water en had daarvan aan de overzijde van de weg, in het bos van Groenhoven, een flink kippen- en eendenhok getimmerd. Als Schuijlenburg eieren ging rapen in het kippenhok, waren de schoffies van het dorpsschooltje niet te beroerd het houtje van het kippenhok dicht te schuiven en zat de ongelukkige brugwachter opgesloten en luid te vloeken tot de volgende pauze.

Op een stille zaterdagochtend werd de rust in het dorp wreed verstoord doordat de brugwachter te water was geraakt en scheldend in de Vecht dreef. Het halve dorp stond in ondergoed en pyjama langs de kant het schouwspel te bezien. Juffrouw Schuijlenburg jammerde: zij hadden samen de brug moeten openen voor de veeboot en haar man was uitgegleden. Een ladder werd toegestoken om haar woedende man weer op het

droge te krijgen.

Om zijn loon wat aan te vullen werkte Schuijlenburg regelmatig in de tuin van dominee De Groot op Swaenenvecht. In juni berekende hij voor de dominee 17,5 uur á 40 cent, totaal 7 gulden en dan nog 75 cent voor het leveren van 250 spruitkoolplanten. De predikant was blijkbaar dol op spruitkool. In de oorlogsjaren, toen voedsel schaars was, trok Schuijlenburg er in de hele vroege uurtjes op uit naar het vlakbij gelegen weiland van boer Walderveen. Uit elke koe molk

hij een beetje melk; zo zou de boer geen argwaan krijgen.

Gelukkig had de brugwachter een vrouw getrouwd met engelengeduld (zie afbeelding 5). Sophia Schuijlenburg was een zeer gelovige vrouw en werd in het dorp met respect juffrouw Schuijlenburg genoemd. Zij hielp haar man op de brug en haar huisje was uiterst proper. Zij betreurde het zeer dat er in het dorp geen rooms-katholieke kerk was. Daarvoor was zij aangewezen op de Heilig Hartkerk in Maarssen of de Ludgeruskerk in Utrecht. Schuijlenburg is jarenlang ziek geweest en was aan bed gekluisterd. Sophia verpleegde de vermoedelijk niet zo geduldige patiënt en nam ook zijn werk over. Hij overleed in 1954 en Sophia heeft daarna nog tot haar 65e jaar in 1958 de brug bediend. Naast

haar AOW ontving zij van de gemeente Maarssen een wekelijkse gratificatie van f 7,50. Bij haar afscheid als brugwachteres kreeg zij een receptieboek met handtekeningen en hartelijke woorden van de bevolking van Zuilen. Tevens werden haar een theemeubel, een theeservies, een haardkleedje, twee kandelaars en een paar nieuwe schoenen cadeau gedaan, plus een bon voor nieuwe overgordijnen. Latere brugwachters waren Diekema, Albrecht en tot 2007 zat Gijs van Eijk op de brug. Hij woont nog steeds met zijn vrouw Corrie in het brughuis.

De D.M. Plompbrug

In 1934 was de vervallen tweeklapper aan vervanging toe. Er kwam een stalen ophaalbrug die vernoemd werd naar de Zuilense wethouder Dirk Marie Plomp. De bovenbouw is vervaardigd door Werkspoor in Nieuw-Zuilen. De onderbouw is aanbesteed aan de laagste inschrijfster, de N.V. Industriële Maatschappij, v/h J.W. Bronwasser te Breukelen. Totale bouwkosten, inclusief het afbreken van de oude brug, bedroegen f 27.800. De Plompbrug werd direct naast, iets ten zuiden van de tweeklapsbrug gelegd. De brug werd uitgerust met knipperlichten en kon automatisch worden bediend. Vél gebruiksvriendelijker natuurlijk, maar is ie mooi? Hij ligt er al bijna 90 jaar; zou hij niet eens vervangen moeten worden door een fraaie tweeklapper? Desnoods een eenklapper die mooi past in het beschermde dorpsgezicht van Oud-Zuilen. De inwoners van Oud-Zuilen hopen erop!

Bronnen

Archief Cees Bloemendaal.

Inventaris van de Archieven van het gerecht Zuilen en Swesereng 1611-1813.

Het Utrechts Archief, dossier 76, Huis van Zuilen.

De Ingenieur, tijdschrift Bouw- en Waterbouwkunde 1936.

Gesprekken met mevr. E.G. de Graaf-Theebe, genaamd Schuijlenburg en de heren Maarten van Bart, Willem Schieveen en Cees Koning. ●

Gerrit en Sophia Schuijlenburg. Archief Tinke Barneveld.

Co Grootendorst: Door toeval gedwongen

Rob Franse

Vanaf het moment dat je Co ontmoet hoef je niet veel anders meer te doen dan te luisteren. Hij is een makkelijke prater en daarbij zegt hij ook nog veel. Hij heeft wat te vertellen. Dat doet hij met een luide en heldere stem en al voordat hij mij voorziet van koffie. We zitten inmiddels op wat ooit de hooizolder was.

Met veel genoegen reed ik die middag door de prachtige Bethunepolder op weg naar Co. Zijn boerderij met een keurig aangeharkt erf was snel gevonden. Buiten achter stond hij mij op te wachten. Via de achterdeur naar boven. Wat een mooie ruimte. Co heeft zo'n zeven jaar geleden de boerderij geheel laten opknappen, je mag wel zeggen laten restaureren en renoveren. Wat dus ooit de hooizolder was, is nu een veel gebruikte vergaderruimte. De oude stal is nu via de achterkant de ontvangstruimte met daaraan vast een ruime keuken; het blijft immers een boerderij. Het oude woongedeelte is nu, zoals Co het noemt, hun appartement. Direct daaraan vast zit een uiterst comfortabel, overdekt terras waar je, van alle gemakken voorzien, een zeer vrij uitzicht hebt over tuin, weilanden en de weidsheid van de Bethunepolder. Mooi hoor, zoals de boerderij en het erf origineel zijn en aangepast aan de wensen van de moderne mens.

Co, nu 79 jaar oud, woont daar al sinds zijn vijfde. Zijn vader, eigenlijk een veehandelaar, kwam in de gelegenheid om een boerderijtje te kopen aan de Middenweg nr. 1 wat meer ruimte had (daarvoor woonden ze in Westbroek). Twee jaar later werd de huidige boerderij gekocht waarbij vader de hoop had dat één van zijn twee zonen later boer zou worden. Vanwege de gezondheid van vader moesten de kinderen al jong meewerken, waardoor Co al op heel jonge leeftijd goed kon melken. Hij was in de loop van de jaren zestig eigenlijk van plan om naar Canada te emigreren. Daar waren al wat familieleden naar toe gegaan en dat leek Co ook wel wat. Maar toen kwam hij Nel tegen

waarmee hij in 1969 trouwde en met wie hij twee dochters kreeg. Zo begon het gedwongen toeval al vroeg; een toeval wat hij altijd omarmd heeft. Co is iemand die er iets van weet te maken.

De windhoos

Op 3 januari 1978 zat Co met de kaasbezorger van de melkfabriek CMC aan de keukentafel toen ze het plotseling heel erg donker zagen worden. 'Wat gebeurt er?' Binnen de kortste keren werd het echt pikdonker en zat het raam onder het water en de modder. Foute boel! Hij probeerde onmiddellijk in de stal te kijken, maar dat lukte niet omdat alles vacuüm was getrokken. Een windhoos! Toen de deur eindelijk weer openging, bleken de koeien op stal rustig, maar zij keken hem verwilderd aan. De kinderen en een vriendin, die op zolder speelden, kwamen verschrikt maar gezond naar beneden. Dat was dus in orde, godzijdank. Snel naar buiten want de windhoos die vanuit de richting van jachthaven Manten kwam, was over de boerderij geraasd en had veel schade veroorzaakt aan de boerderij, de schuur en de hooiberg en was nu op weg naar de volgende boerderijen.

Daar Co vrijwillige brandweerman was, bedacht hij zich geen moment en zette het op een lopen tussen de op straat gevallen en heftig vonkende elektriciteitsdraden door, richting de volgende boerderijen. Het was snel duidelijk. De windhoos had precies daar bij de familie Verkroost z'n laagste punt bereikt. Met schrik naar binnen. Niemand gewond! Ook de baby niet. De schade al reddend verder opnemend zag hij dat de boerderij totaal vernield was en dat bij de burenen het dak van de stal was gezogen. De Mercedes 608 van de kaasbezorger stond 100 meter verderop. Van de melktankwagen die bij Verkroost wegreed, werd de voorruit stukgedrukt. Bij de familie Oudhof waren de dikke, betonnen roeden van de hooiberg binnen seconden schoon afgebroken. Uiteindelijk bleken alle vier de boerderijen flink geraakt door

de windhoos die als een soort stofzuiger met de punt van de slurf dan weer in de sloot en dan weer ter hoogte van het dak alles opzooog en op willekeurige plekken weer losliet. Daarna vervolgde de windhoos z'n weg naar Westbroek en Maartensdijk om nog meer schade aan te richten. Hekken en dieren en zelfs complete daken vlogen door de lucht om vaak veel verder teruggevonden te worden. Eén van de daken is zelfs nooit meer teruggevonden.

De hulpdiensten, brandweer en BB, waren razendsnel ter plekke. Burgemeester Waverijn zorgde dat er snel een crisiscentrum werd ingericht in het dorpshuis in Tienhoven en de huisarts voorzag iedereen van een kalmerend pilletje. De zo rustige Bethunepolder was in korte tijd voorzien van een chaotisch spoor van vernielingen, maar gelukkig zonder ernstige persoonlijke ongelukken. Uit het dorp Tienhoven kwamen de bewoners direct helpen met onder andere eten en drinken; ze hielpen nog dagen mee met het opruimen. De saamhorigheid was groot. De PUEM kreeg het voor elkaar om nog dezelfde avond om zeven uur iedereen

weer van stroom te voorzien door met vele mensen met schoppen en houwelen – handmatig dus – een nieuwe grondkabel aan te leggen. Er kon dus weer gemolken worden. Ondertussen zorgde de BB ervoor dat diezelfde avond alles afgedekt was met grote zeilen zodat men droog kon slapen. Co was weer eens door het toeval gedwongen te handelen. Gedwongen te helpen en gedwongen om te beginnen met repareren. Het repareren van ongedekte schade. Het leven ging door voor de toen 35-jarige Co! En hoe.

Onrust in de Bethunepolder

De Bethunepolder is van meet af aan een 'ingewikkeld verhaal' geweest. Het is een deel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en ligt in het Natura 2000-gebied Oostelijke Vechtplassen. Het waterpeil is mede door de kwel een uitdaging. Het viel niet mee om er rendabel te boeren. Amsterdam haalde en haalt een deel van haar drinkwater uit de polder. Rijksoverheid en provincie wilden van alles op het gebied van natuur. Vele plannen werden gemaakt. Maar daarbij werd, zoals wel

Foto Jan J. van Dijk.

vaker, even vergeten dat er ook mensen woonden en leefden in de polder en er een boerenbedrijf hadden. Dat nu is niet slim. Het dwong de ongeveer 140 bewoners om in actie te komen met Co voorop. Het toeval dwong hem alweer. Co is namelijk goed bekend in en met de polder. Niet alleen als boer, maar onder andere ook als taxateur voor landinrichtingsprojecten (het Noorderpark) en voorzitter, tot driemaal toe, van de CBTB (christelijke landbouworganisatie). Bovendien is hij fit, goed gebekt en vol energie.

Of dat iets eenmaligs was? Welnee. Al in 1986 roerden de boeren zich naar aanleiding van de eerste plannen van het landinrichtingsproject Noorderpark. In 2000 lag er al een concept waar men niet bij betrokken was. De toon was gezet. Met als uiteindelijk hoogte- (of diepte-)punt het jaar 2008, toen de Bethunepolder plots vol met ludieke protestborden stond. Een vergadering van het Algemeen Bestuur van het Hoogheemraadschap AGV op 26 november 2008 in Amsterdam werd met 48 bewoners per bus bezocht, alwaar de zaken net niet uit de hand liepen en men teleurgesteld huiswaarts ging. Pas in maart 2011 kon het glas geheven worden op de goede afloop. Dit overigens pas nadat men daags na 26 november zelf het initiatief had genomen om tot een aanvaardbare oplossing voor de Bethunepolder te komen. Over deze periode is al veel geschreven, onder andere in dit Periodiek. Toch wil ik er na het gesprek met Co nog iets aan toevoegen en wel dat de kracht van samen de schouders eronder zetten, een goed plan ontwerpen en draagvlak (!) creëren gezorgd heeft voor het uiteindelijke, zeer bevredigende resultaat wat we nu dagelijks kunnen aanschouwen.

Co is direct op 27 november 2008, samen met twee medebestuurders van de bewonersvereniging gaan schrijven aan een plan op hoofdlijnen. Een plan wat half december, gesteund door de Bethunepolderbewoners, aan gedeputeerden van de provincie is aangeboden, want het is uiteindelijk aan Gedeputeerde Staten om alle plannen definitief goed te keuren. Aan hen ook het verzoek tot nadere uitwerking opdat het doel van de herinrichting bereikt zou worden. Daar bleken twee gedeputeerden zeer enthousiast, vooral vanwege

het feit dat er nu een plan lag mét draagvlak. De provincie nam vervolgens de regie, maar wel in nauwe samenwerking met de bewoners. Zo bleef dat draagvlak er, ook tijdens de verdere ontwikkeling en uitvoering. Het toeval had Co eens te meer gedwongen.

En toen?

Zo'n tien jaar geleden, toen de rust in de polder was weergekeerd, kon Co zich terugtrekken uit veel bestuurlijk werk. Het gaf hem niet alleen de rust en de ruimte om flink te verbouwen, maar ook om wat meer aandacht te geven aan de pony's. In het jaar 2000, hij had inmiddels geen koeien meer maar wel wat schapen, kocht hij via-via een Shetland pony, een merrie. Zonder verstand van zaken bleek het toch een gouden koop te zijn. Het dier bleek een echte stamboom te hebben en loopt nog steeds op Co's 2 hectare rond, nu 29 jaar oud. Het nageslacht, want er is enthousiast mee gefokt, loopt voor een deel op diezelfde hectares. Het zijn allemaal merries die van tijd tot tijd vakkundig gedekt worden. Co kijkt er tevreden bij terwijl hij het mij vertelt. Wat een leven als boer, handelaar, bestuurder, trekker, initiatiefnemer en wat al niet meer. Wat mij betreft vooral als iemand die enthousiast en met een open vizier het toeval omarmt en er altijd wat van maakt. Ik ben zo vrij om het 'gedwongen' te noemen, omdat ik denk dat zijn waardigheid hem dwingt. Hoe mooi kan het leven zijn... ●

De boedel van Johannes Fåhraeus op buitenplaats Bolenstein

Willem-Jan van Grondelle

Toen de rijke Amsterdamse koopman Johannes Fåhraeus op 7 januari 1821 op zijn buitenplaats Bolenstein in Maarssen overleed, liet hij een omvangrijke erfenis na (zie afbeelding 1). Notaris Stevens uit Utrecht was op Bolenstein drie volle dagen bezig om op verzoek van de erfgenamen een boedelinventaris op te stellen.¹⁾ Op basis daarvan concludeerde de executeur-testamentair Johan Joachim Laurin dat de totale nalatenschap een waarde had van ruim f 180.000, zo'n 1.700.000 hedendaagse euro's.²⁾ Na uitkering van een aantal legaten werd de resterende erfenis verdeeld over maar liefst 28 Zweedse erfgenamen.

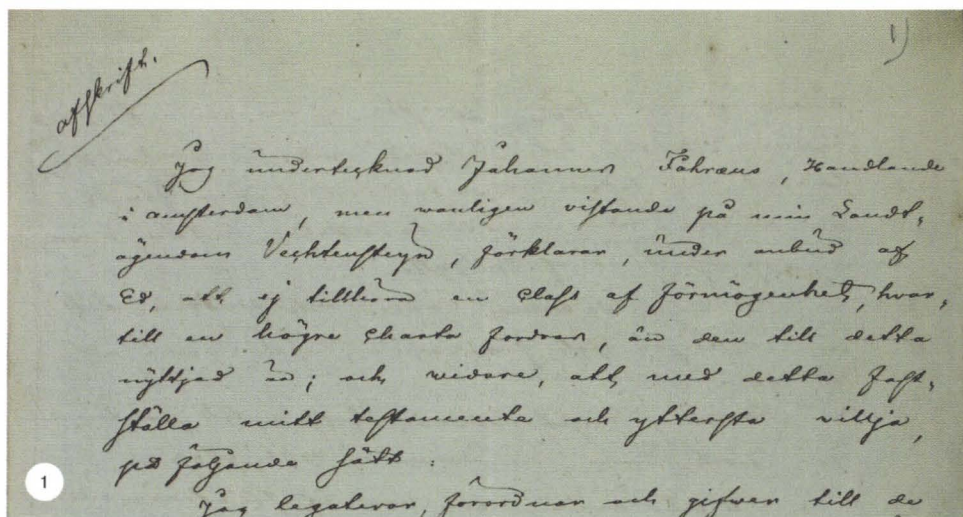
Wie was deze Johannes Fåhraeus, die als Zweedse immigrant in Amsterdam met zijn neef Johan Joachim Laurin een bloeiend handelshuis opzette en zo een klein fortuin verzamelde? Hoe zag zijn

inboedel er aan het eind van zijn leven uit? Wat kunnen we daarvan leren over zijn leefwijze en over zijn persoon?

Van immigrant tot rijke koopman

Johannes Fåhraeus werd in 1745 in Visby, de hoofdstad van Gotland, geboren als zoon van Lars Fåhraeus en Catharina Elisabeth Facht. De familie Fåhraeus was een vooraanstaande familie in Visby. Grootvader Olof Fåhraeus, oorspronkelijk afkomstig van Fårö, stond aan het hoofd van een Gotlandse handelsfirma. Vader Lars Fåhraeus en diens broer Olof waren ook kooplieden en eigenaars van diverse schepen waarmee ze rond de Oostzee handeldreven.

Amsterdam was in die tijd naast Londen het centrum van de wereldhandel. Het is dan ook niet

Het begin van het door Johannes Fåhraeus zelfgeschreven testament d.d. 19 augustus 1811. De tekst luidt: 'Ik ondergetekende Johannes Fåhraeus, koopman in Amsterdam, maar meestal verblijvend op mijn buitenplaats genaamd Vechtenstein, verklaar, desgewenst onder eed, dat ik niet behoor tot de vermogensklasse waarvoor zoals gebruikelijk een verklaring nodig is, en verder, dat ik hiermee mijn testament en uiterste wil vaststel op de volgende manier. Ik legateer ...'.

verwonderlijk dat de firma Fåhraeus besloot om de banden met Amsterdam aan te halen en één van de familieleden daarheen te sturen om zijn geluk te beproeven. Zo kwam Johannes Fåhraeus in 1767 naar Amsterdam waar hij een goedlopend handelshuis opzette. Van 1778 tot 1790 werkte hij samen met Gerrit Swarth in de firma Fåhraeus & Swarth. Vanaf 1790 vormde hij een compagnonschap met zijn neef Johan Joachim Laurin onder de naam Fåhraeus & Laurin.³⁾

Fåhraeus en zijn compagnons handelden aanvankelijk vooral met kooplieden rond de Oostzee, de Noordzee en de Middellandse Zee en combineerden hun handel met activiteiten in de rederij. Hun schepen hadden verschillende bestemmingen zoals Alicante, Cadiz, Lissabon, Göteborg en plaatsten aan de Oostzee, en zelfs Suriname. Geleidelijk

aan richtten ze zich vooral op de handel met plantage-eigenaren in het Caribisch gebied. Naast de handel in plantageproducten, waren ze actief betrokken bij de financiering van plantages en bij de aankoop en het vervoer van tot slaaf gemaakte Afrikanen naar de West-Indische koloniën.

Al die activiteiten maakten Fåhraeus tot een vermogend man. In 1789 trouwde hij met Hester Tekelenburg, een halfzus van Anna Maria Tekelenburg, de moeder van Gerrit Swarth. Fåhraeus en Hester Tekelenburg woonden eerst op de Rozengracht en verhuisden in 1790 naar een mooi pand aan de Herengracht 530 (thans nummer 420).

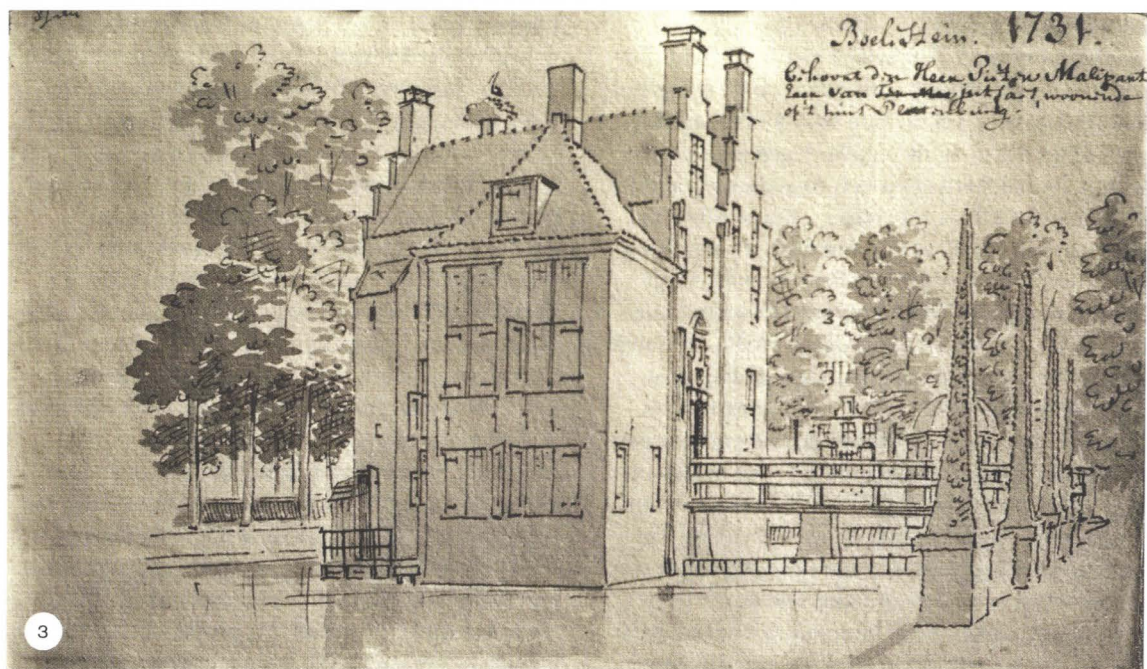
De Zweedse immigrant Johannes Fåhraeus behoorde binnen Amsterdam inmiddels tot de kring van 'notabele' kooplieden. Fåhraeus was van 1787 tot 1798 lid van Felix Meritis, een cultureel en

2

Vogt en Steijn nabij Maarssen.

Buitenplaats Vechtenstein te Maarssen door P.J. Lutgers, 1836. Collectie Het Utrechts Archief.

Buitenplaats Bolenstein te Maarssen. Tekenaar C. Pronk 1731. Collectie Het Utrechts Archief.

wetenschappelijk genootschap gericht op bevordering van de idealen van de Verlichting. In 1794 werd hij gekozen tot directeur van de Sociëteit van Suriname, de organisatie die de kolonie Suriname beheerde. Toen er in Amsterdam in 1812 verkiezingen werden gehouden voor leden en plaatsvervangers van de zojuist opgerichte Rechtbank van Koophandel, stond hij (met Laurin) op de lijst van belangrijke kooplieden die werden opgeroepen om hun stem uit te brengen.⁴⁾

In 1800 kochten Fåhraeus en Hester Tekelenburg de buitenplaats Vechtenstein bij Maarssen (zie afbeelding 2). Negen jaar later overleed Hester Tekelenburg daar op 22 november 1809; ze werd in Amsterdam begraven en Fåhraeus bleef in Maarssen wonen. In 1819 – hij was inmiddels 74 jaar oud – verkocht hij Vechtenstein en kocht hij de buitenplaats Bolenstein, eveneens in Maarssen (zie afbeelding 3). Hij heeft slechts kort van deze aankoop kunnen genieten. Twee jaar later overleed hij daar op 7 januari 1821.

In zijn testament van 19 augustus 1811 had Fåhraeus zijn neef Johan Joachim Laurin als executeur-testamentair aangewezen.⁵⁾ Deze plaatste een rouwadvertentie en regelde de afhandeling

van de nalatenschap. De eerste stap daarbij was het laten opmaken van een inventaris van de boedel en andere eigendommen.

De boedelinventaris

Voor het opmaken van de inventaris schakelde Laurin de Utrechtse notaris Gerardus Hendrikus Stevens in. Deze kwam op maandag 12 februari 1821 's morgens om tien uur naar Bolenstein om samen met twee getuigen – Gerardus Wilbers, schipper, en Johannes Heijmans, kleermaker, beiden wonende in Maarssen – de inventaris op te maken. Daarbij waren ook aanwezig de executeur-testamentair Laurin en de Utrechtse notaris Theodorus Koppen. Laatstgenoemde was op verzoek van Laurin door de president van de rechtbank van eerste aanleg aangesteld als vertegenwoordiger van de Zweedse erfgenamen van Fåhraeus. De waardebeoordeling van de goederen gebeurde door Cornelis Johannes van Velthoven van het Bureau der Publieke Verkoopingen te Utrecht. Deze was door Laurin aangetrokken als expert. Hij had daarvoor op 5 februari voor de vrederechter Muijsken van het kanton Maarssen de eed afgelegd 'om de schatting in gemoede te doen'.

Zo begon dit gezelschap van zes personen op maandagochtend 12 februari met het inventariseren van de omvangrijke inboedel op de ridderhofstad Bolenstein. Uit de akte van boedelbeschrijving blijkt dat ze er drie volle dagen mee bezig waren. Ze maakten eerst een rondwandeling door het huis van kelder tot zolder en noteerden alle voorwerpen die ze aantroffen met een schatting van de waarde. In de boedelbeschrijving volgt daarna een gedetailleerd overzicht van het huis-linnen, de kleding en andere personalia, het zilver, het aardewerk en de boeken. Daarna liep men naar buiten en beschreef de buitenbezittingen, zoals de paarden en rijtuigen en alle voorwerpen in de stal, de theekoepel, de tent (een in Chinese stijl ingerichte theekoepel) en de tuin. De inventaris werd afgesloten met een beschrijving van enkele belangrijke papieren en een overzicht van de bezittingen en de schulden. Die bezittingen bestonden uit een klein bedrag aan contant geld en een groot bedrag aan effecten; de schulden betroffen 42 nog te betalen rekeningen aan plaatselijke leveranciers en loon voor eigen personeel. De boedelinventaris bevat geen optelling van alle bedragen, maar uit de 'Memorie voor de aangifte van successie' weten we dat de waarde van de nalatenschap f 180.000 bedroeg.

Deze boedelinventaris geeft een goed beeld van het bezit van een rijke Amsterdamse weduwnaar die zich op zijn oude dag heeft teruggetrokken op zijn buitenplaats in Maarssen. Daarbij moet wel worden bedacht dat hij de inboedel samen met zijn vrouw gedurende hun hele leven had verzameld. Zoals vermeld, woonden ze eerst op de Rozengracht en vanaf 1790 in een pand op de Herengracht. In 1800 kwam daar een grote buitenplaats bij, eerst Vechtenstein en na verhuizing in 1819 Bolenstein. Het is logisch dat zo'n rijke woon- en leefstijl een forse inboedel opleverde. Om daar meer inzicht in te krijgen, wandelen we door het huis en bekijken we de boedel meer in detail.

Het souterrain

Samen met notaris Stevens en zijn gezelschap lopen we het hele huis door. We beginnen in de keuken in het souterrain, waar we naast twee

hangoortafels en zes gematte stoelen vooral de gebruikelijke kookattributen aantreffen: een kookketel, waterketels, theeketels, enzovoort. In de hoek bevindt zich een vaste kast met onder andere schotels en schalen van aardewerk, een terrine, een koffiekant en een theebus. In een tweede kast treffen we ook weer allerlei aardewerk aan.

Achter de keuken bevinden zich twee kelders. De ene staat vol met allerlei kookpullen, zoals koperen kookketels, een visketel, braadpannen, een hazepan, een tulbandvorm en drie Keulse potten. Ook zien we allerlei huishoudelijke voorwerpen zoals wateremmers, trechters, een vuilnisblik en een glazenwasspuit. De andere kelder lijkt meer een rommelhok te zijn, met onder andere een doofpot, een wateremmer, een tafeltje en wat 'rommeling'. Ook het vaathok naast de keuken is snel bekeken: *'een ijzere braadspit, dito bonesnieder, twee hakmessen en eenig mandwerk, mitsgaders potten en pannen'*. De provisiekelder bevat – zoals te verwachten – *'eenige rode en andere wijnen en verdere provisie tot de huishouding'*. Tenslotte is er in het souterrain nog de mangelkamer met een eikenhouten mangel, een pers en drie koperen strijkijzers. Er is echter veel meer aanwezig: een bureau, twee bedden, een hangoortafel met zes *'matstoelen'*, twee spiegels, een penduletje en vijf schilderijtjes. Al met al wekt dit de indruk van een bewoonde kamer, vermoedelijk de woonkamer van de dienstbode.

Op de begane grond

Vervolgens gaat onze wandeling naar de hoofdverdieping. We komen eerst in het voorportaal met een *'voorhuisbank'*, een bloemtafel en een *'geverwd'* tafeltje met daarop een pendule op een console. Aan de muur hangen een kloklantaarn en een barometer.

Aan de rechterzijde van het huis bevindt zich een mooi ingerichte zitkamer met een met mahoniehout ingelegde buffetcommode, drie tafels, zes iepenhouten stoelen met zwart trijp. Op de vloer liggen een *'Smirnasch tapijtje'* en een *'Hilversums carpet'* en aan de wand hangen een spiegel met een vergulde lijst en zeven platen 'met lijsten en glazen'. Op een tafel staat een 'tafelgirandole' (een met ornamenten versierde kaarsenstandaard). De buffetcommode bevat onder andere glazen, bor-

den, tafelgerei, een theeblad met een porseleinen servies, een *'tabaksconfoir'* (een mooi bewerkt metalen kommetje met smeulende kooltjes om pijptabak te kunnen aansteken) en een tabaksdoos (zie afbeelding 4). In de vaste kast in deze kamer staan vooral koffie- en theeserviezen en ook twee karaffen, zes glaasjes en vijf snuifdozen. Aan de linkerkant van het huis vinden we een kamer met een grote hoeveelheid meubilair en allerlei voorwerpen. Zo staan er een notenhouten bureau met kantoorstoel, een schrijftafel, drie grote tafels en acht kleinere, een canapé en 31 stoelen en twee fauteuils in diverse kleuren trijp. Ook is er sprake van een staand *'horologe'*, een *'mahognijhouten copieermachine'* (een draagbaar apparaat om brieven te kopiëren in een houten kist), een spiegel met een vergulde lijst, achttien stoven, zeven theebladen en nog veel meer. Opmerkelijk genoeg staat er ook een ledikant met groen moiré behang, een wastafel, een ziekenstoel met een tinnen pot en een *'gemakkoffertje'* (een draagbaar toilet). Werd deze kamer normaliter gebruikt voor opslag van allerlei meubelen en heeft men deze voor de zieke tijdelijk omgetoverd

tot ziekenkamer? Het lijkt niet onaannemelijk dat Johannes Fähræus ziek op bed liggend hier zijn laatste dagen heeft doorgebracht. Zijn gewijzigde testament van 1 januari 1821 begint immers met de woorden *'De heer Johannes Fähræus, wonende op de buitenplaats Bolenstein onder Maarssen, ziek te bed liggende op een bed met een groene omhangsel, staande bij de ingang van een kamer met uitzicht over de tuin naar de weg, ...'*.

We vervolgen onze tocht naar *'de Zaal'*, duidelijk de mooie kamer van het huis. Hier staan een pianoforte, twee kisten met *'violonsellen'*, een ronde uittrektafel met twaalf mahoniehouten stoelen met zwart trijp, een canapé met zwart trijp, twee speeltafels, een likeurkistje en een tabakskistje. Het pronkstuk is ongetwijfeld de mahoniehouten buffetcommode, met een Doorniks tafelservies, bestaande uit maar liefst elf terrines, vijftien *'diferente schotels'*, 27 schalen, 127 platte borden, achttien *'souborden'*, vijf fruitmanden en zes *'mostaardpotten'*. Aan de muur een spiegel met een vergulde lijst en *'negen platen met lijsten en glazen'*. Op de vloer ligt een kostbaar *'Smirnasch tapijt'*.

In het naastgelegen dessertkamer liggen tal van huishoudelijke voorwerpen en er staat een provisiekast met daarin te veel om op te noemen: talloze theeserviesjes, kopjes en schoteltjes, borden, trommeltjes, enzovoort. De notaris en de taxateur hadden er flink werk aan om dit allemaal stuk voor stuk te noteren.

De eerste verdieping, de zolder en de tuin

Dan komen we op de eerste verdieping, met drie slaapkamers, een provisiekamer en een boekenkamer. In de slaapkamers vinden we een bonte verzame-

Een tabaksconfoir, een mooi bewerkt metalen kommetje met daarin hete kooltjes, zodat de tabak van een pijp kon worden aangestoken, 1700-1750. Collectie Museum Flehite.

ling bedden, 'paardehaire matrassen', 'peuluws', wollen en katoenen dekens, kussens, stoelen, tafeltjes, lampetkannen en schotels, kamerpotten, en wat dies meer zij. Interessant zijn de 'vier vioolkassen, twee violen, een alt en twee guitars' en vier 'mijzigklessenaars en eenig muzijk'. Muziek lijkt zeker een rol te hebben gespeeld in het leven van Fähræus en zijn vrouw. Ook opmerkelijk zijn een kompas en een zonnewijzer.

De provisiekamer op de eerste verdieping bevat een enorme voorraad huishoudelijke en keukenvoorwerpen, potten en pannen, schalen en schotels, losse borden en ook twee grote serviezen. Alles bij elkaar staan hier bijvoorbeeld maar liefst 224 platte borden. Ook treffen we er andere voorwerpen aan, zoals een paar naaikistjes, twee portefeuilles met prenten, kaarten en tekeningen, drie verrekijkers, een koperen bedpan, een Zeister vouw ladder en een dambord.

De boekenkamer komt in de volgende paragraaf aan de orde, dus we lopen door naar de zolder. Daar komen we op de spartaans ingerichte 'knechtskamer' met een bed met toebehoren en 'groen saai ledikantsbehang', een tafeltje met twee stoelen, een spiegel met bruine lijst, vier schilderijtjes en 'eenige kopere lustre armen' (kleine kroonluchters). Verder liggen op de zolder - zoals overal - allerlei afgedankte voorwerpen die niettemin stuk voor stuk door de notaris zijn genoteerd en getaxeerd.

Na de zolder gaat de wandeling naar buiten, naar de stal, de theekoepel, de tent en de tuin. In de stal treffen we aan: twee zwarte merriepaarden en drie rijtuigen - een calèche (een open rijtuig), een fourgon (een rijtuigje) en een chais (een tweewielig rijtuig) - en de bijbehorende tuigen, zadels, zweepen en haverkist (zie afbeelding 5). De theekoepel

is eenvoudig gemeubileerd met acht geschilderde stoelen en een geruit vloerkleed. Ook de tent - een in Chinese stijl uitgevoerde theekoepel - oogt eenvoudig; zes geschilderde stoelen, een tafeltje, een vloerkleed en twee banken. Onder het kopje 'tuin' vinden we onder andere drie banken en negen tuinstoelen, allerlei tuingereedschap, broeramen onder glas, een kippenloop, zes kippen en een haan en ook veertien Turkse eenden. Al met al een enorme inboedel, maar er was nog meer.

Het huislinnen, de kleding, ander 'lijfstoebehoren' en het zilver

De rubriek 'huislinnen' wordt gekenmerkt door grote aantallen: 64 tafellakens, 348 servetten, 70 bedlakens ('tweebaans', 'eenbaans' en 'anderhalf baans'), 83 slopen en 49 handdoeken. Vrijwel al deze voorwerpen waren voorzien van een merkje met de initialen J.F. (Johannes Fähræus) of H.L. (Hester Lunge). Zoals vermeld trouwde Fähræus in 1789 met Hester Tekelenburg, zij was de weduwe van Hans Nicolaas Lunge. De met H.L. gemerkte voorwerpen waren dus kennelijk afkomstig uit Hesters eerste huwelijk.

Ook bij de kleding gaat het niet om kleine hoeveelheden. Zo noteerde de notaris 10 jassen, 14 broeken, 70 overhemden, 33 onderhemden, 21

Een calèche. Bron: Museum Nienoord.

5

borstrokken, 19 onderbroeken, 48 paar kousen en 94 zakdoeken. Ook een broekriem, bretels, vier paar leren handschoenen, een stel dassen, een hoed en twee paar laarzen ontbreken niet; en heel opmerkelijk: 48 witte slaapmutsen. Bij de *'lijfstoebehoren'* oftewel persoonlijke bezittingen treffen we onder andere drie gouden horloges aan, een gouden horlogeketting en een ring met briljanten, twee brillen van zilver, een *'paerl d'amoure'* tabaksdoos en zeven snuifdozen, twee degens

De rubriek 'huislinnen'
wordt gekenmerkt door grote
aantallen: 64 tafellakens, 348
servetten, 70 bedlakens, 83
slopen en 49 handdoeken

en vier rottingen. Bij deze rubrieken kleding en lijfstoebehoren gaat het duidelijk alleen om eigendommen van Johannes Fähræus. De kleding van zijn in 1809 overleden vrouw Hester was blijkbaar al eerder weggedaan.

Bij het zilver gaat het onder meer om allerlei soorten lepels, vorken en messen, een theetrommeltje, een melkkan, een 'tabaksconfoir', een tabaksdoos en een inktpot. Alles bij elkaar 283 voorwerpen, met een totale geschatte waarde van f 1.497, oftewel in hedendaagse valuta ruim € 14.000. Het betreft voornamelijk gebruiksvoorwerpen, maar ze zijn wel van zilver, en dus met een sjeke uitstraling.

Een schat aan boeken en muziekinstrumenten

De boekenverzameling met 92 items laat zien dat Fähræus een brede belangstelling had, vooral voor geschiedenis en vreemde landen. Zo treffen we allerlei werken aan over wereldgeschiedenis, beschrijvingen van andere landen, reisverhalen en levensbeschrijvingen van bekende personen. Literaire werken lijken nauwelijks aanwezig, maar wel zien we stichtelijke lectuur, diverse woorden-

boeken en natuurlijk boeken die bij een bezitter van een buitenplaats niet mogen ontbreken, zoals *'Geneeskunde der paarden'* en *'De kunst om vogelen uit te broeijen'*.

De boedelinventaris geeft ook inzicht in Fähræus' culturele belangstelling. In de inventaris is wel sprake van schilderijen, maar die worden zo laag getaxeerd dat er kennelijk geen werken van grote meesters bij zaten. Wel ging zijn belangstelling blijkbaar uit naar muziek. Naast de pianoforte en de *'violoncellen'*, worden in de inventaris ook drie violen en drie strijkstokken genoemd, een alt, twee gitaren, vier dwarsfluiten, vier muziekllessenaars en *'eenig muziek'*. Dit sluit overigens goed aan bij de vermelding bij de openstaande rekeningen van een bedrag van twintig gulden en vijftien stuivers voor *'contributie van het concert te Utrecht'*. Bovendien moeten we niet vergeten dat Fähræus van 1787 tot 1798 lid was van Felix Meritis.

De financiën van Johannes Fähræus

Tenslotte bevat de boedelinventaris een lijst met belangrijke papieren, zoals zijn testament en een verslag van de aankoop van Bolenstein en een overzicht van de bezittingen en schulden. Bij de bezittingen is sprake van aanzienlijke beleggingen in verschillende staatsobligaties en leningen aan de stad Amsterdam, aan de Lutherse Kerk, aan het Lutherse Weeshuis, aan Felix Meritis en aan de Hoogduitsche Schouwburg, alle te Amsterdam. Ook heeft Fähræus aan verschillende personen geld geleend, zoals f 1.000 aan de Utrechtse bakker Jan Willem Arends, met de bakkerij aan het Oudkerkhof als onderpand, en f 800 aan de tuinbaas Meijer. Bij de schulden gaat het om openstaande rekeningen aan allerlei plaatselijke leveranciers, zoals de timmerman Dolmans, de schilder Houtman en de winkelierster de weduwe Tied. Verder hebben de dienstmeid Elisabeth van Luijn, de huisknecht Jan van der Vorst, de tuinman en de koetsier nog hun resterende loon tegoed. Plaatselijke genealogen zullen vast allerlei namen uit Maarssen herkennen.

Was dit alles?

Deze omvangrijke boedel overziende, rijst onwillekeurig toch de vraag: was dit echt alles? Het

* Op Donderdag den 11. Maart 1819, des voormiddags ten elf ure, zal in de Herberg *de Zwaan*, te *Maarsse*, (publiek worden geveild, en aan den genoegebiedenden, verkocht; de Ridderhoffstad **BOLENSTEIN**, gelegen bij *Maarsse*, aan de rivier de *Vecht*, en den Straatweg van *Utrecht* op *Amsterdam*, groot in alles drie Morgen, bijzonder geschikt voor Zomer- en Winter- Verblif, voorzien van Tinnware Woning, Koetshuis, Stal en Koepel, exquisite Vriechboomen en Goudvisch- kom. Dagelijks te zien, mis voor de estré van het Huis vooraf belet viagende. Breeuër bij geaffigeerde Billetten, en nader onderrigt bij de Notarissen *N. W. BUDDINGH* binnen *Utrecht*, en *F. H. VAN DEN HELM* te *Maarsse*.
 Her voorz: Buitengoed is inmiddels UIT DE HAND TE KOOP.

6

Veiling van Bolenstein. Advertentie in de Utrechtse Courant van 10 februari 1819. Bron: Delpher krantenarchief.

vult namelijk op dat sommige dagelijkse gebruiks-voorwerpen niet worden genoemd. Zo ontbreken schoenen en slossen.⁶⁾ Alleen vier paar schoengespen worden genoemd en een paar laarzen. Wat betreft persoonlijke verzorging treffen we wel twee scheerdozen aan, maar geen kammen of haarborstels, maar wel weer twee kleebrorstels. Een ander in de inventaris ontbrekend voorwerp is een pruik. De pruikentijd liep in 1821 op zijn eind maar we hadden best een paar oude, wellicht al afgedankte pruiken kunnen aantreffen. We mogen aannemen dat Fähræus wel degelijk schoenen en kammen en wellicht ook pruiken bezat. Waarom deze niet worden genoemd is een raadsel.

De afwikkeling van de erfenis

Na ondertekening van de boedelinventaris door alle betrokkenen kon Laurin als executeur-testamentair de nalatenschap verder afhandelen. Op 23 juni 1821 werd Bolenstein voor f 10.500 verkocht aan Willem Eliza Ram (zie afbeelding 6).⁷⁾ De *'meubilaire en andere roerende goederen'* brachten drie dagen later op een veiling f 11.189 op. Daarna kon de erfenis worden verdeeld. Fähræus had in zijn testament in 1811 forse legaten opgenomen voor verschillende leden van de families Swarth en Laurin en ook zijn kleding, juwelen en huisraad had hij aan hen vermaakt. Daarnaast werden ook de bedienden ruim bedacht. De rest van zijn erfenis werd verdeeld onder zijn zeven broers en zussen of – als die overleden waren – aan hun kinderen in Zweden. Dat leidde tot maar liefst 28 erfgenamen. De afhandeling van de erfenis kostte enkele jaren. In deze periode overleed ook Johan Joachim Laurin. Diens stiefzoon Hendrik Gerit Taddel rondde de zaak af.

Wie was Johannes Fähræus?

Uit deze beschrijving komt Fähræus naar voren als een ondernemende en praktische man. Hij was

met een goedlopende handelsfirma rijk geworden. Hij belegde zijn geld voorzichtig, merendeels in staatsobligaties, en was ook niet te beroerd om aan mensen in zijn omgeving geld uit te lenen. Hij was als koopman zeer geïnteresseerd in de ontwikkelingen in de wereld en nam graag kennis van de geschiedenis van personen en landen. Dure schilderijen zeiden hem weinig, maar hij hield zeker van muziek en ging graag naar een concert. Daarnaast was hij een uitgesproken familieman. Hij werkte decennialang nauw samen met zijn neef Laurin en had een goede relatie met de andere leden van de families Swarth en Laurin. Ook had hij na al die jaren in Nederland nog steeds nauwe banden met zijn verwanten in Gotland en de rest van Zweden. Als aandenken aan hun succesvolle familielid ontvingen zij een aardige erfenis. ●

Noten

- 1) Het Utrechts Archief, toegang 34-4, inv.nr. U324c013, fol. 80 t/m 98.
- 2) Riksarkivet, Visby Gösta Fähræus arkiv (1811-1927), Handlingar rörande holländska arvsutredningen efter avlidne handelsmannen Johannes Fähræus i Amsterdam, [K0002] Kvarlätenskapsanteckningar under tecknade av Joh. J Laurin. Omrekening via <https://iisg.amsterdam/nl/onderzoek/projecten/hpw/calculate.php> (geraadpleegd 24 oktober 2020).
- 3) Willem-Jan van Grondelle en Els Vermij. Van immigrant tot rijke koopman, de lotgevallen van vier Gotlanders in Amsterdam. In *Amstelodamum* 4-2020.
- 4) Delpher, Advertentiën, aankondigingen en verschillende berigten van Amsterdam, 15 december 1812.
- 5) Riksarkivet, Visby Gösta Fähræus arkiv (1811-1927), Handlingar rörande holländska arvsutredningen efter avlidne handelsmannen Johannes Fähræus i Amsterdam, [K0001] Johannes Fähræus testamenten.
- 6) Ook Thera Wijsenbeek-Olthuis constateert in haar boek *Achter de gevels van Delft, bezit en bestaan van rijk en arm in een periode van achteruitgang (1700-1800)* (Hilversum 1987) dat in de door haar onderzochte boedelinventarissen opmerkelijk genoeg schoenen en klompen nagenoeg niet voorkomen (98-99).
- 7) Het Utrechts Archief, toegang 34-4, inv.nr. U324e011.

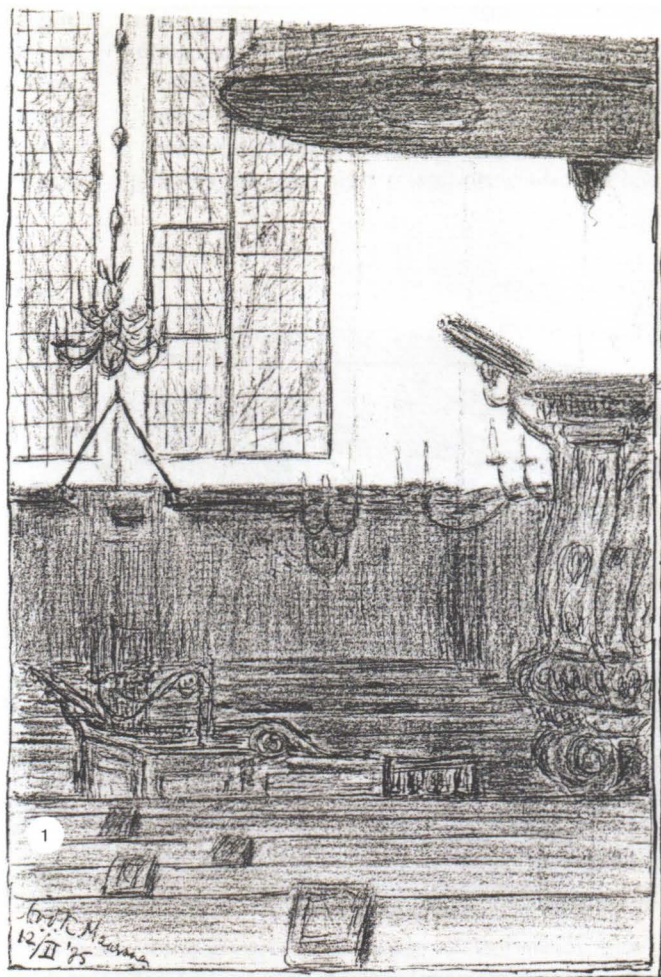
Eén van de brieven van Jaap van der Kooij aan Arie de Zwart

Hans Sagel

Omstreeks 1978, ik was toen nog maar kort secretaris van de Historische Kring Maarssen, werd ik gebeld door de heer Jaap van der Kooij uit Voorschoten. Hij stelde zich voor en vertelde mij dat hij een zoon was van de hervormde dominee Arie van der Kooij, die in 1930 in Maarssen beroepen werd en daar in 1943 met emeritaat ging.¹⁾ Hij had jaren samen met zijn ouders, broers en zussen in de hervormde pastorie aan de Kerkweg in Maarssen gewoond (nu Het Trefpunt). Hij had er veel meegemaakt. Zijn moeder stierf in 1941 op 59-jarige leeftijd en zijn jongere broer Wim – een verzetsman – sneuvelde op 5 mei 1945 tijdens een actie in Maarssen. Tijdens het telefoongesprek meldde hij zich, vanwege zijn belangstelling voor de geschiedenis van Maarssen, aan als lid van de Kring en vroeg mij ook nog iets over de gang van zaken in Maarssen rond de herdenking van de bevrijding. Aangezien ik het antwoord op zijn vraag niet paraat had, beloofde ik zijn vraag in het bestuur van de Kring aan de orde te stellen. Medebestuurslid Arie de Zwart nam het beantwoorden van de specifieke vraag voor zijn rekening, wat resulteerde in een jarenlange correspondentie tussen Arie de Zwart en Jacob (Jaap) van der Kooij. Op 17 januari 2006 overleed Jaap van

der Kooij. Hij werd op 23 januari in Voorschoten begraven; namens de Kring waren Arie de Zwart en ik bij de uitvaartdienst aanwezig.

In de loop der jaren bleek Jaap inderdaad veel belangstelling voor de Kring te hebben. Toen ik

Gedeelte interieur Nederlandse Hervormde Kerk – preekstoel met daarvoor het fraaie voorlezersgestoelte (ik heb dit zelf nog goed gekend); is in latere jaren opgeheven. Datum en signatuur linksonder: 12 februari 1935, AvdK, Maarssen.'

een keer een stukje bij een foto over de boerderij Vechtzicht – misschien beter bekend als de boerderij van Floor – aan de Binnenweg publiceerde, verraste hij ons met een leuk artikeltje over zijn herinneringen aan deze boerderij, inclusief een kopie van een aquarel die hij van deze boerderij maakte vanuit de serre van de pastorie.²⁾ Het was een bijdrage die de toenmalige redactie maar wat graag plaatste. Voor het in 1997 verschenen boekje 'Utrechtse biografieën, De Vechtstreek' wist de HKM hem te strikken een bijdrage over zijn broer Wim te leveren.³⁾ Het werd een punctueel stuk, uiteraard een droevig verhaal, waar de redactie van dat boek maar weinig aan behoefde bij te schaven.

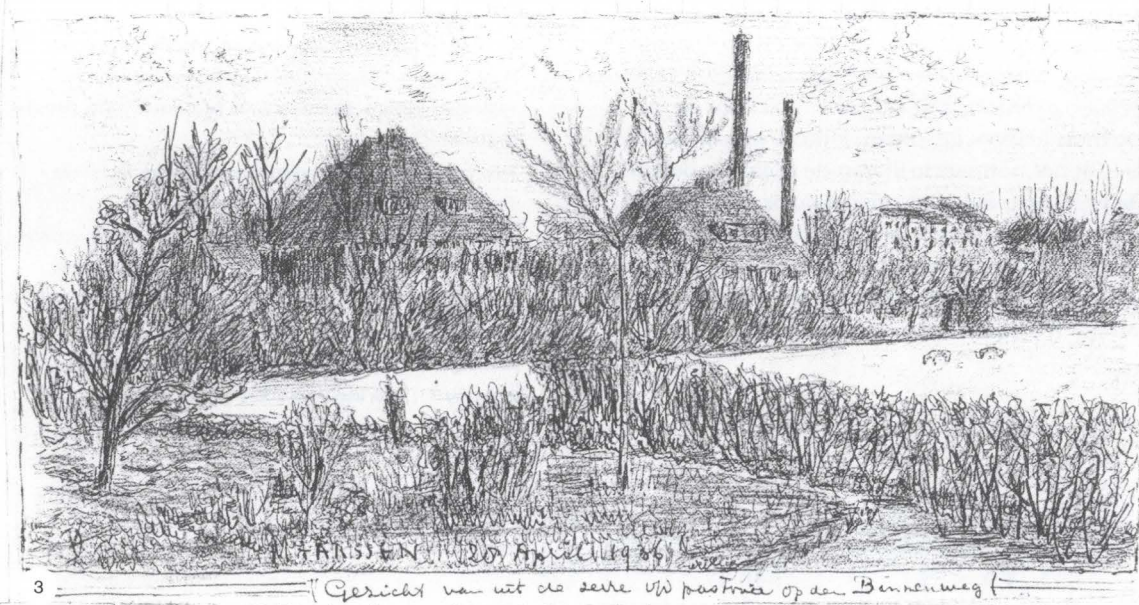
Doordat Jaap in april 2003, hij was toen bijna 87, aan Arie de Zwart een brief stuurde die gelukkig bewaard is gebleven en recent is teruggevonden, kan alsnog wat meer van zijn hand worden gepubliceerd. Uit deze lange, handgeschreven brief van vier en een half kantje blijkt dat Jaap eerder aan Arie, die altijd op zoek was naar onderwerpen voor dit periodiek, verteld had over een nog

bestaand dictaatschrift waarin zijn vader, dominee Van der Kooij, notities en schetsjes maakte. Jaap schrijft: *'Ik begrijp, dat ik u naar de inhoud van het dictaatschrift nieuwsgierig heb gemaakt. Mogelijk ben ik wat te enthousiast geweest met mijn summiere beschrijving. Het is meer een 'familiestuk' dan geschikt voor publicatie – ook niet zozeer voor de Historische Kring Maarssen, waar meer dan 'gewone' kennis van Maarssen aanwezig is en verzameld wordt. Een voorbeeld. Mijn vader noteerde: 'Aan de kerk is door den Heere Ferdinand van Collen, Heer van Gunterstein, eene grafkapel gesticht'. Er volgt een beschrijving en 'Tekst overgenomen uit Hedendaagsche Historie van alle volken, deel XXII, Utrecht, blz. 152-157 over Maarsen.'* Dan beschrijft hij een aantal schetsjes uit het notitieschrift van zijn vader, die hij ook in kopie meezendt. Die zijn natuurlijk voor de HKM wel degelijk van belang. Het is toch geweldig te weten en te zien dat de behoudende dominee Van der Kooij, die veelal werd gezien als een strenge, zeer gelovige man, in zijn waarschijnlijk spaarzame vrije tijd zulke leuke, maar inmiddels ook histo-

Woning van de heer N.A. de Jager aan de Straatweg, gezien vanaf de pastorie.

Tussen de pastorie en deze woning de weilanden van boer Beukhof. Datum augustus 1935.

3 "Gesicht van uit de serre van pastorie op de Binnenweg. Voorste gedeelte stukje van de zijtuin van de pastorie. De geschetste huizen gezien aan de achterzijde. Eén daarvan was eigendom en werd bewoond door de vroegere broodbakker Van Arkel. De koeien op de weiden waren van boer Floor. Plaats/datum schets, Maarssen 28 april 1936."

risch gezien, interessante tekeningetjes maakte. Jaap vervolgt zijn schrijven met: *'Hierbij een kopie van enkele schetstekeningen, die mijn Vader in 1935/36 maakte'* (zie afbeelding 1, 2 en 3). Nu, in 2021, kunnen we constateren dat de tekeningen nu niet meer gemaakt zouden kunnen worden. De pastorie bestaat in de vorm van Het Trefpunt gelukkig nog wel, maar de weilanden eromheen werden volledig volgebouwd met woningen, hetgeen een uitzicht over weilanden onmogelijk maakt.

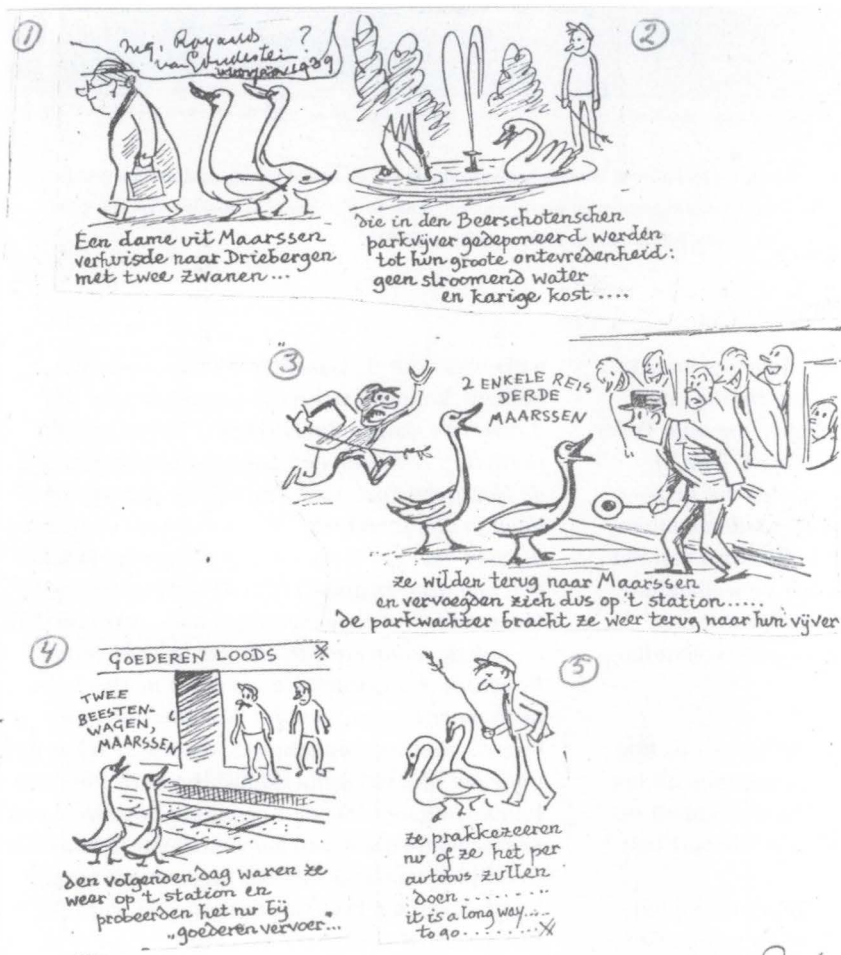
In zijn brief stuurde Jaap van der Kooij ook nog een kopie van een bijzonder knipsel mee uit het notitieschrift van zijn vader: een cartoon uit de Haagsche Post, vervaardigd door Ton van Tast (zie afbeelding 4). Links bovenaan krabbelde de dominee bij het eerste plaatje van de strip: 'Mej. Royaards van Goudestein? Voorjaar 1939.' De tekenaar van de strip Ton van Tast (zinspeling op Fantast) maakte

wekelijks voor de Haagsche Post een pagina vullend, komisch stripverhaal met de titel 'De daverende dingen dezer dagen.'⁴ Jaap schrijft hierover: *'... hierbij een kopie van het knipsel uit de Haagsche Post, zoals mijn Vader dat opgeplakt heeft in zijn schrift. Het onderwerp (het vertrek/verhuizing 'van een dame uit Maarssen naar Driebergen met twee zwanen') is in de tijd waarin wij nu leven minder aansprekend dan toen, voorjaar 1939, en ook de naam van Mejuffrouw (niet Mevrouw) Royaards van Goudestein zal velen in Maarssen niets meer zeggen.'* De titel 'Mejuffrouw', toen gebruikelijk voor ongehuwde dames, is zeker ook voor die tijd, wel opmerkelijk! Het betrof immers Louise Reiniera Jeanne Antoinette Royaards, een vermogende dame van aanzien die in 1938 na het overlijden van haar moeder eigenaresse was geworden van het huis Goudestein.⁵ Zij verhuisde inderdaad in 1938 naar Driebergen, maar of zij werkelijk twee zwanen uit het park van Goudestein meenam, heb ik ondanks mijn naspeuringen nog nergens terug kunnen vinden. Het is echter

wel duidelijk dat in de pastorie aan de Kerkweg, zoals Jaap schrijft: 'de tekeningen [van Ton van Tast] en onderschriften heel wat vrolijkheid teweeg hebben gebracht!' Dat zal zeker ook voor deze cartoon hebben gegolden, anders was hij beslist niet in het notitieschrift van de dominee beland. De vraag die wel blijft openstaan is natuurlijk of iemand van de lezers ooit iets over dit verhaal gehoord heeft. Werden de twee zwanen inderdaad meeverhuisd en hebben ze geprobeerd terug te keren? We horen het graag van u. ●

Noten

1. A.J. Kelis en J.P. Neven. De levensweg van ds. Arie van der Kooij. In het blad *Oude Paden*. Drie delen verschenen op 1 september 2005, 1 december 2005 en 1 maart 2006. Website Digibron.
2. Jaap van der Kooij. Herinneringen aan boerderij Vechtzicht, *Periodiek HKM*, Jaargang 28, nr. 1, februari 2001.
3. J. van der Kooij sr., Willem van der Kooij (1920-1945), verzetsman, *Utrechtse biografieën, De Vechtstreek*. pp. 83 t/m 87
4. Wikipedia. Ton van Tast, pseudoniem van Anton van der Valk (1884-1975), Nederlands cartoonist en kunstschilder.
5. J.H. Sagel. De eigenaren van Goudestein, *Periodiek HKM*, Jaargang 31, nr. 3, augustus 2004.

(uit „De Haagse Post“
door: Ton van Tast)

Nieuwe boeken in de bibliotheek van de HKM

'THUIS HEB IK NOG EEN ANSICHTKAART'

Prentbriefkaarten van de Vechtstreek uit de collectie Lisman, 1900-1925

*Juliette Jonker-Duynstee en Edward Munnig Schmidt
Stokerkade Cultuurhistorische Uitgeverij, Amsterdam*

Er zijn in de loop der tijd veel boekjes verschenen met oude ansichten, die alle de moeite van het bekijken waard zijn. Deze uitgave is echter een bijzondere. Het is een selectie uit de

verzameling van Anton Lisman, tot zijn overlijden in augustus 2020 bewoner van Vreedenhoff in Nieuwersluis.

Nadat de auteurs hebben beschreven hoe zij kennismaakten met de collectie van Lisman, plaatsen zij in de inleiding deze publicatie in de rij van boekwerken die de Vechtstreek zichtbaar willen maken voor iedereen: de Zegepralende Vecht van Stoopendaal, het album De Vecht van Jac. P. Thijsse en nog vele andere. De ontwikkeling van de fotografie en reproductietechnieken maakten de wereld toegankelijker. De ansichtkaart in het lied 'Het Dorp' van Wim Sonneveld vormde de prikkel om die tekst te betrekken bij de samenstelling van het boek.

Het eerste hoofdstuk besteedt aandacht aan het fenomeen prentbriefkaart en de ontwikkeling daarvan aan het einde van de negentiende eeuw en bevat veel interessante feiten, bijvoorbeeld over porto en bezorging, diversiteit van onderwerpen, uitgevers, en ook 'vroege fotoshop'. In 1903 werden er bijvoorbeeld maar liefst 59 miljoen kaarten verstuurd op een bevolking van 5 miljoen... De prentbriefkaart was het communicatiemiddel bij uitstek. De collectie van Lisman

bevat voornamelijk kaarten met foto's van huizen en rivier- en dorpsgezichten.

Het eerste deel van het boek volgt de onderwerpen in de tekst van Het Dorp. Er volgt per thema een prachtige verzameling sepia en soms ingekleurde prentbriefkaarten met relevante toelichting. De 'kar met paard' wordt dan bijvoorbeeld het thema Transport en 'een slagerij J. van der Ven' leidt tot afbeeldingen over de Middenstand. Zo komen Horeca, Agrarisch leven, Buitenplaatsen, Technische vooruitgang en Toerisme aan bod. Bij Transport is dat vanzelfsprekend veelal vervoer over water, de Vecht, maar ook wegen, bruggen en spoor. Soms wordt ter extra illustratie een niet-prentbriefkaart foto toegevoegd.

Het hoofdstuk Buitenplaatsen, 'want ziet hoe rijk het leven is' wordt gepresenteerd op basis van een Provinciale kaart van vóór 1892. De auteurs lichten bij de prachtige foto's de algemene geschiedenis en ontwikkeling van de buitenplaatsen toe. Op dezelfde wijze komen de andere thema's aan bod: mooie afbeeldingen en informatieve tekst, prettig leesbaar en met een gebalanceerde informatie-dichtheid.

Het tweede deel van deze uitgave leidt ons langs de Vecht en de Angstel, van Utrecht naar Muiden. Deze selectie had Lisman zelf al gemaakt. De reis begint bij de Weerdsluis in Utrecht. We varen dan de Vecht af en leggen aan bij elke aan de rivier liggende gemeente, het zijn er hier dertien, en worden dan onthaald op een prachtige serie dorps- en riviergezichten en lokale buitenplaatsen; daarbij is ook een kaart van het monumentale hek van Vreden Hof (1754), gesitueerd in Loenen. Elke afbeelding is voorzien van een informatief bijschrift. Het is een soms verrassende en steeds boeiende tocht met vele momenten van herkenning.

Ik kan mij niet anders voorstellen dan dat de auteurs met dit prachtige boekwerk de intentie van Anthonie Lisman zeker gerespecteerd en vooral geëerd hebben.

Piet Gentenaar

Een zoektocht door oude foto's van Erik van Vredendaal

Hans Sagel

In de zomer van 2021 belde Erik van Vredendaal van het gelijknamige Maarssense aannemingsbedrijf mij met de vraag of de HKM foto's had van de inmiddels al lang verdwenen kegelbaan bij Café Ome Klaas aan de Langegracht. Hij had er namelijk een paar die hij wel aan de Kring ter beschikking wilde stellen. Uiteraard ging ik niet lang daarna bij hem langs.

Zo te zien zijn deze foto's in de jaren zeventig gemaakt tijdens een personeelsuitje van het bedrijf.

Het zijn duidelijk amateurfoto's en ze lijden aan een euvel dat heel veel kleurenfoto's uit die tijd hebben, namelijk een enorme rode verkleuring en veel beeldvervalsing. Met hulp van fotograaf Ron Noordenbos konden ze gelukkig wat worden opgeknapt. De beste foto geeft enigszins een beeld van het sobere interieur van de kegelbaan. We zien Jan en Riek van Vredendaal, beiden helaas jong overleden, aan de beurt om de kegels omver te werpen (zie afbeelding 1). Hoewel er na de sluiting van het Café Ome Klaas en de verbouwing

van het pand tot appartementen meerdere pogingen werden ondernomen om de baan elders weer op te bouwen, is er van deze unieke baan uiteindelijk niets behouden gebleven.

Voor een artikel dat ik eerder maakte over de kegelbaan (zie jaargang 33, nr. 4, nov. 2006) was ik tevergeefs op zoek naar foto's van de baan en die heeft de HKM nu dus vele jaren later alsnog verkregen. Tijdens mijn bezoek aan Erik kwam vervol-

twee voorbeelden, waarbij met hulp van de computer het beeld zo goed mogelijk is hersteld.

Op afbeelding 2, van omstreeks 1920, zien we de sluis tussen de Vecht en het Merwedekanaal waar de overgrootvader van Erik, Jan van Ham, toen sluismeester was. Wie de heren in de roeiboot zijn en wat de reden van hun vaartochtje zou kunnen zijn, is onbekend, maar dat Jan van Ham één van hen is, moet haast wel zo zijn.

gens ook nog de befaamde schoenendoos op tafel. Zo'n doos is nagenoeg bij iedere familie te vinden en daarom ook de naamgever van deze rubriek. Zijn aanbod om de doos een poosje mee naar huis te nemen en er eens doorheen te gaan om andere oude foto's te zoeken, nam ik uiteraard graag aan. De zoektocht leverde meerdere foto's op die alle inmiddels zijn gescand, bewerkt en opgeslagen. Op dit soort foto's, die vaak heel lang onder slechte omstandigheden zijn bewaard, is meestal weinig meer te zien. In deze aflevering geef ik daarvan

Op foto 3 zien we een gezelschap op de stoep van de pastorie van de N.H. Kerk aan de Kerkweg, het huidige gebouw Het Trefpunt. Mogelijk is de foto in het bezit gekomen van de familie Van Vredendaal doordat zij een bijzondere band met de kerk had. De stichter van het aannemingsbedrijf, Eriks andere overgrootvader Jan van Vredendaal, was er namelijk koster en begon zijn bedrijfsactiviteiten zelfs met een klus in de toren van de kerk. Maar welke familie staat er op de kiek? Daar willen we vanzelfsprekend graag meer over weten en

daarom hierbij aan de lezers de vraag daarmee te helpen of de volgende hypothese te bevestigen. Het gezelschap bestuderend kwam bij mij namelijk sterk de gedachte op dat het de familie van dominee Arie van der Kooij zou kunnen zijn, waarover ik in dit nummer van het periodiek een artikel schreef. De foto is vermoedelijk omstreeks 1935 gemaakt en de jongen geheel rechts achter de hond is dan de op 5 mei 1945 gesneuvelde Wim van der Kooij. Zoals waarschijnlijk bij veel lezers bekend is, zijn hij en zijn ouders nog geen vijftig meter verderop op de begraafplaats van de Nederlandse Hervormde Kerk begraven. Hebt u op- of aanmerkingen naar aanleiding van

deze rubriek of misschien zelf een voor publicatie geschikte foto, dan wordt u vriendelijk verzocht dit schriftelijk of telefonisch door te geven aan J.H. Sagel, Van Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen, tel: 0346-561457, E-mail: hanssagel@gmail.com ●

het oude regthuys
eetcafé • feestcafé • catering

laan van niftariake 101 • 3612bp • tienhoven
telefoon 0346 - 28 13 82 • website hetolderegthuys.nl

HAIRFASHION

maarssen

HAIRFASHION MAARSSSEN
PROFESSIONALS
IN HAARVERZORGING

EEN MOMENT
VOOR JE HAAR
EN VOOR JEZELF

PERSOONLIJKE AANDACHT EN DESKUNDIG ADVIES

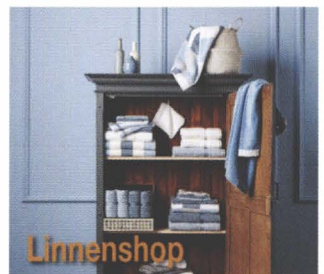
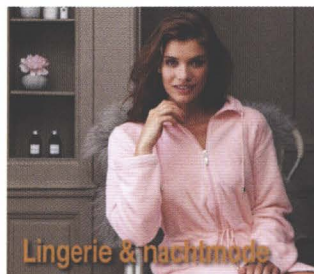
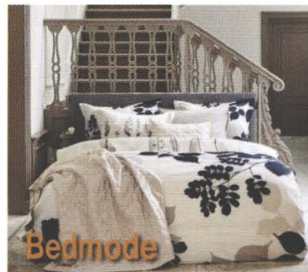
DIRECT EEN AFSpraak MAKEN
TEL. 0346 562032
HAIRFASHIONMAARSSSEN.NL

OF DOWNLOAD
ONZE APP

HAIRFASHION MAARSSSEN | KAATSBAAN 3 | MAARSSSEN

de Graaff

slapen/bedmode/lingerie/linnenshop

Kaatsbaan 48
3601 ED Maarssen
0346-562122
www.degraaffmaarssen.nl

aankoop • taxaties
verkoop • hypotheeken
verhuur • nieuwbouw

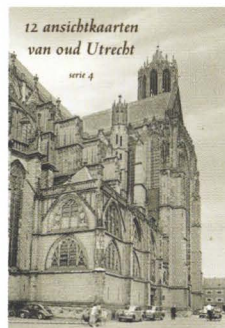
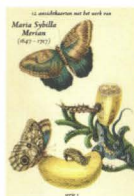
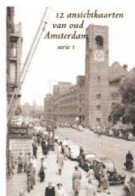
Sterk door Service!

Nassastraat 14
3601 BG Maarssen
0346 - 58 50 30

ritter@era.nl
www.eraritter.nl
f erarittermakelaardij
t @ERA_Ritter

**Afbeeldingen en foto's uit een andere tijd. Kunst van alle tijd.
Gevat in kalenders of doosjes met ansichtkaarten. **Bekijk onze website!****

muldershouse.nl